

Ny organisation för tolk- och översättarutbildning

STATSKONTORET

Enheten för utvärderingsfrågor

MISSIV

DATUM
2002-05-08
ERT DATUM
2001-12-20

DIARIENR
2001/487-5
ER BETECKNING
U2001/2524/UH

Regeringen
Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Uppdrag om tolk- och översättarutbildning

Regeringen gav den 20 december år 2001 Statskontoret i uppdrag att utreda formerna för statens ansvar för tolk- och översättarutbildningen i Sverige och redovisa organisatoriska lösningar för Tolk- och översättarinstitutets ansvarsområden.

Härmed överlämnas Statskontorets rapport ”Ny organisation för tolk- och översättarutbildning” (2002:11).

Generaldirektör Knut Rexed har beslutat i detta ärende. Direktör Anna Karlgren, chef för Enheten för utvärderingsfrågor, avdelningsdirektör Stefan Odeberg, föredragande, och avdelningsdirektör Sture Strömqvist var närvarande vid den slutliga handläggningen.

Enligt Statskontorets beslut

Stefan Odeberg

Innehåll

	Sammanfattning	7
1	Inledning	11
1.1	Uppdrag	11
1.2	Problembild	11
1.3	Genomförande	12
2	Det offentliga åtagandet	13
2.1	Kontakttolkområdet	13
2.2	Teckenspråkstolkområdet	13
2.3	Konferenstolk- och översättarområdet	14
2.4	Diskussion	14
3	Verksamhet och organisation vid TÖI	15
3.1	Verksamhet	15
3.2	Organisation	25
4	Motiv för TÖI:s bildande och förändrade förutsättningar	27
4.1	Högskoleutbildning av tolkar	27
4.2	Översättarutbildning inom högskolan	28
4.3	Tolkutbildning inom folkbildningsområdet	28
4.4	Förändrade förutsättningar	29
4.5	Följder av förändrade förutsättningar	31
5	Problem med styrningen av tolk- och översättarutbildningar	33
5.1	Oklara ansvars- och befogenhetsförhållanden	33
5.2	Problem inom högskoleutbildningen	36
5.3	Otydligt uppdrag angående forskning	38
5.4	Problem inom folkbildningen	38
5.5	Övriga uppgifter – anslagspost saknas	42
6	Lösningar	43
6.1	Ansvarig myndighet	43
6.2	Överväganden	44
6.3	Styrning av folkbildningen	51
7	Förslag	53

8	Förslagets konsekvenser	55
8.1	Konsekvenser för tolk- och översättarutbildningarna	55
8.2	Konsekvenser för Stockholms universitet	55
8.3	Konsekvenser för folkbildningen	56
8.4	Konsekvenser för det nationella ansvaret för tolk- och översättarutbildningar	56
8.5	Konsekvenser för statens finanser	56

Bilagor

1	Regeringsuppdraget	57
2	Förordning (1993:920) om Tolk- och översättarinstitutet	61
3	Förslag till förordning med instruktion för Tolkutbildningsnämnden	65
4	Aktuella utredningar inom tolk- och översättarområdet	67

Sammanfattning

Uppdraget till Statskontoret har varit att utreda formerna för statens ansvar för tolk- och översättarutbildning samt att redovisa alternativa organisatoriska lösningar för Tolk- och översättarinstitutets (TÖI:s) verksamhetsområden.

Grundat på främst hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och förvaltningslagen (1986:223) har staten viktiga åtaganden inom tolkområdet. Av exempelvis rättssäkerhetsskäl och medicinska skäl är det mycket viktigt för den enskilde individen att tolken har god kompetens. Därur härstammar det statliga åtagandet att se till att tillräckligt många utbildas inom området och att utbildningen håller god kvalitet.

TÖI är en särskild inrättning vid Stockholms universitet med uppdrag att anordna högskoleutbildning inom tolkning och översättning, fördela statsbidrag till tolk- och teckenspråkläroverutbildning inom folkbildningen, utvärdera och utöva tillsyn över sådan folkbildning, svara för pedagogiskt och metodologiskt utvecklingsarbete av tolk- och översättarutbildningar, initiera och samordna lexikaliskt och terminologiskt arbete, främja forskning och utvecklingsarbete, verka för information och kompetensutveckling samt fungera som kontaktorgan i nordiskt samarbete i tolk- och översättarfrågor.

Viktiga motiv för inrättandet av TÖI var dels för att snabbare kunna anpassa utbildningsutbudet till ett skiftande behov av tolkar, dels för att ge möjlighet till koncentration av utbildningsresurser. Det förstnämnda motivet är inte längre aktuellt med tanke på att universitet och högskolor numera är mindre detaljstyrda. Ett behov av resurskoncentration kvarstår, vilket motiverar det särskilda åtagande som Stockholms universitet har inom tolkning och översättning.

Två av regeringen utsedda styrelser (styrelsen för Stockholms universitet och styrelsen för TÖI) är ansvariga för samma uppgift, nämligen verksamheterna vid TÖI. Oklarhet råder om de befogenheter som de båda styrelserna har att utöva sitt ansvar. Denna situation är ur styrningsperspektiv oacceptabel.

Hittills har situationen kunnat hanteras utan allvarliga styrningsproblem. Nuvarande reglering av styrningen kan emellertid framdeles få allvarliga följder. Det kan uppstå tvister mellan styrelserna om arbetets inriktning, vilket kan verka förlamande på verksamheten. Regeringen har då svårt att utkräva ansvar.

Statskontoret ser ytterligare ett antal problem som är förknippade med styrningen av tolk- och översättarutbildningarna. Det råder t.ex. oklarhet om TÖI:s nationella ansvar inom högskoleutbildningen. Det finns inte heller

någon representant från TÖI:s studenter i TÖI:s styrelse. Det särskilda åtagandet inom högskoleutbildningen är ottydligt formulerat. Inom forskningen har TÖI ett oklart uppdrag.

Vidare är det betänkligt att tolkutbildningarna inom folkbildningen inte har examinationsprov med tanke på att utbildningarna leder till yrken där tolkanvändarna står i en mycket stark beroendeställning till tolkarna. Medel fördelas till vissa utbildningar inom folkbildningen utan stöd i förordning eller regleringsbrev. Dessutom finns inte någon samlad redovisning av den totala utbildningskostnaden för utbildningarna inom folkbildningen.

Vidare finns ingen finansiering för TÖI:s övriga uppgifter, såsom lexikaliskt och terminologiskt arbete och främjande av forskning.

Statskontoret ser tre alternativ för att åtgärda det övergripande styrningsproblemet med oklara ansvars- och befogenhetsförhållanden. TÖI kan som en fristående myndighet göras ensam ansvarig för hela verksamheten, Stockholms universitet kan göras ensam ansvarig för hela verksamheten eller verksamhetsområdena kan delas upp mellan organisationerna. Det sistnämnda kan även innefatta att någon annan myndighet får ansvar för vissa uppgifter.

Statskontoret bedömer att TÖI inte är tillräckligt stort för att bli en egen högskola och att universitets styrelse inte är lämplig att vara ansvarig för medelstilleddning och tillsyn över folkbildningen. Därför bör ingen av organisationerna ges fullt ansvar för hela den nuvarande verksamheten.

Statskontoret föreslår följande organisation för tolk- och översättarutbildningarna:

- Den nuvarande förordningen (1993:920) om Tolk- och översättarinstitutet avskaffas.
- Stockholms universitets styrelse får entydigt överordnat ansvar för högskoleutbildning och forskning inom tolkning och översättning vid Stockholms universitet.
- Fördelning av medel till folkbildningen inkluderande uppföljning, utvärdering, tillsyn och utveckling görs till ett ansvar för en nämndmyndighet som bygger på den kompetens som finns inom TÖI:s styrelse och den del av TÖI som arbetar gentemot folkbildningen. Stockholms universitet tillhandahåller kansliresurser, inklusive föredragande personal, till nämnden.
- Uppgiften att utgöra ett nationellt centrum för vissa frågor inom tolkning och översättning ges som ett uppdrag till Stockholms universitet. Detta kan innefatta att bedriva pedagogiskt och metodologiskt utvecklings-

arbete av tolk- och översättarutbildningar på högskolenivå, främja forskning och utvecklingsarbete, initiera och samordna lexikaliskt och terminologiskt arbete, verka för information och kompetensutveckling samt vara kontaktorgan i nordiskt samarbete kring tolk- och översättarfrågor.

Statskontoret bedömer att de negativa effekter som kan uppstå till följd av nuvarande oklara ansvars- och befogenhetsförhållanden är betydligt större än de negativa effekter som kan uppstå av att beslut om folkbildningen och högskoleutbildningen tas av olika organisationer. En koppling mellan folkbildningen och högskoleutbildningen kan bibehållas genom samarbete mellan organisationerna. Genom att Stockholms universitet förser den nya myndigheten med kansliresurser kan ett sådant samarbete underlättas.

För universitetets uppgift att vara ett nationellt centrum föreslås en särskild anslagspost finnas under anslaget 25:73 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor. För att inte statens kostnader ska öka minskas Stockholms universitets anslagspost för grundutbildning i tolkning och översättning i motsvarande mån.

De kansliresurser, som Statskontoret föreslår att Stockholms universitet ger nämnden, finansieras också genom en anslagspost under anslaget 25:73 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor. Nuvarande poster för förvaltningskostnader inom universitetets folkbildningsverksamhet förs till en sådan anslagspost.

Eftersom användare av tolkar är beroende av att tolkarna har tillräckliga kunskaper förordar Statskontoret att tydligare former för slutomdömen av elevernas kunskaper utvecklas inom folkbildningen.

Tydligare kostnadsredovisning av tolk-, teckenspråkläro- och teckenspråksutbildningarna inom folkbildningen behövs för att regeringen ska få en fullständig bild av resursförbrukningen inom utbildningar som är statsbidragsberättigade.

Slutligen vill Statskontoret framhålla behovet av att det i den föreslagna nämndens förordning och regleringsbrev ges möjlighet att inom givna anslagsramar fördela medel till teckenspråksutbildning, dövblindtolkutbildning och vuxendövtolkutbildning.

1 Inledning

1.1 Uppdrag

Statskontoret gavs i december år 2001 i uppdrag av regeringen att analysera statens ansvar för tolk- och översättarutbildning samt att föreslå den organisatoriska formen för ett sådant ansvar. I uppdraget ingår att redovisa alternativa organisatoriska lösningar på de verksamheter som idag bedrivs vid Tolks- och översättarinstitutet (TÖI) vid Stockholms universitet.

Statskontoret ska lämna sådana förslag till förändringar som analysen kan föranleda.

1.2 Problembild

I regeringens uppdragstext (se bilaga 1) till Statskontoret anförs följande:

”Eftersom utbildningen vid TÖI inte faller inom en fakultetsnämnds ansvarsområde intar den en särställning inom Stockholms universitet. Detta för med sig att Stockholms universitet har begränsade möjligheter att styra den tolk- och översättarutbildning som man enligt regleringsbrev har i uppdrag att anordna. Universitetet har dessutom en strävan att integrera TÖI:s utbildningar med universitetets övriga utbildningar i språk och att stärka forskningsanknytningen av högskoleutbildningarna vid TÖI.

TÖI har en unik position inom högskolan genom att de dels fördelar statsbidrag till folkbildningen, dels verkar som ett nationellt centrum inom ett sektorsområde. Sedan TÖI inrättades har högskolan reformerats. Huruvida den nuvarande organisatoriska lösningen för tolk- och översättarutbildning är den lämpligaste med hänsyn till målen för såväl folkbildningen som tolk- och översättarverksamheten är inte klarlagt.

Det ovanstående aktualiserar frågor om vilken utformning statens åtagande kring tolk- och översättarutbildningar skall ges samt om det finns alternativa sätt att organisera de verksamheter som i dag bedrivs inom TÖI”.

Problematiken rör således om statens styrning av de verksamheter som bedrivs inom TÖI är lämpligt utformad. Statskontoret tolkade uppdraget som att det inte endast rör utbildning, medelsfördelning till utbildning och främjande av utbildning utan även de övriga uppgifter som TÖI bedriver, vilket innefattar lexikaliskt och terminologiskt arbete, främjande av forsk-

ning samt ansvar för information och kontaktverksamhet inom tolk- och översättarområdet.

1.3 Genomförande

Uppdraget har utförts av Stefan Odeberg och Sture Strömqvist.

Information har inhämtats genom kontakter med berörda myndigheter och organisationer. Utöver TÖI och Stockholms universitet har vi samtalat med eller erhållit skrivelser från Integrationsverket, Kammarkollegiet, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska institutet, Specialskolemyndigheten, Folkbildningsrådet, Landstingsförbundet, Auktoriserade Tolkars Riksorganisation, Föreningen Auktoriserade Translatorer, Föreningen Sveriges Dövblinda, Hörselskadades Riksförbund, Sveriges Dövas Riksförbund, Sveriges Facköversättarförening, Sveriges Tolkförbund, Tolkservicerådet och Vuxendöva i Sverige. Vi har besökt Strömbäcks folkhögskola, Väddö folkhögskola, Västanviks folkhögskola, Åsa folkhögskola, Folkuniversitetet i Umeå och Vuxenskolan i Stockholm. Dessutom har vi via telefon samtalat med företrädare för Axevalla folkhögskola, Fristads folkhögskola, Härnösands folkhögskola, Katrinebergs folkhögskola, Mo Gårds folkhögskola, Nordiska folkhögskolan, Sverigefinska folkhögskolan och Medborgarskolan i Malmö. Via telefon har vi också samtalat med företrädare för sju institutioner vid humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet som TÖI har bedrivit utbildningar tillsammans med.

2 Det offentliga åtagandet

2.1 Kontakttolkområdet

Kontakttolkar tolkar mellan personer som inte talar svenska och representerar för myndigheter och samhällsservice. Förvaltningslagen (1986:223) 8 § föreskriver att

”När en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, bör myndigheten vid behov anlita tolk.”

Integrationsverket ska, enligt sin instruktion, främja tolkverksamhet. I verkets rapport ”Tillgång till tolk – en samhällsservice” (1999:2) hävdar myndigheter, kommuner och landsting att de alltid använder tolk vid behov. Bedömningen av behovet kan dock variera. Det finns inte alltid några specifika krav på auktorisation eller genomgången utbildning vid anlitan eller upphandling, vilket gör att kvaliteten på tolkinsatserna kan variera. Frågan om tillsyn av tolkförmedlingar utreds för närvarande (dir. 2001:114).

Staten har ett åtagande som innebär att, via fördelning av statsbidrag genom TÖI, finansiera merkostnader för utbildning av kontakttolkar vid folkhögskolor och studieförbund, ansvara för att de utbildas i tillräcklig omfattning och med rätt inriktning mot såväl språk som samhällsområde samt genom vägledande kursplaner, uppföljning och utvärdering se till att utbildningen håller god kvalitet.

Ytterligare ett statligt åtagande är den auktorisation av kontakttolkar som Kammarkollegiet ansvarar för enligt förordning (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare.

2.2 Teckenspråkstolkområdet

Teckenspråkets ställning som dövas första språk fastställdes genom riksdagsbeslut i 1981 års budgetproposition (1980/81:100 bil.12). Parallellt med teckenspråkets utveckling har olika tolkmetoder utvecklats som bygger på det svenska språket som baspråk.

För det offentliga åtagandet inom teckenspråkstolksområdet gäller att enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) 3b § ska landstingen

”..erbjuda dem som är bosatta inom landstinget ... tolktjänst för vardagstolkning för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade”.

I propositionen om stöd och service till vissa funktionshindrade (prop. 1980/81:187) preciserades vardagstolkning till att omfatta tolkning vid läkarbesök, myndighetskontakter, viktiga inköp, information, i arbetslivet, vid nyanställning, introduktion och utbildning inom företag samt i samband med fritidsaktiviteter, rekreation och föreningsliv. Staten har ett åtagande genom att Socialstyrelsen fördelar statsbidrag till landstingen för finansiering av teckenspråkstolkar och utövar tillsyn.

Statens åtagande inom detta område innebär också att via statsbidrag som fördelas av TÖI finansiera merkostnader för utbildning av teckenspråkstolkar vid folkhögskolor så att det utbildas i tillräcklig omfattning för att landstingens åtagande ska kunna uppfyllas samt via måldokument, uppföljning, utvärdering och tillsyn garantera kvaliteten i utbildningen.

Frågan om införande av auktorisation av teckenspråkstolkar bereds för närvarande inom regeringskansliet. Dessutom kommer en särskild utredare att tillsättas för att utreda teckenspråkets ställning.

2.3 Konferenstolk- och översättarområdet

I regleringsbrevet för Stockholms universitet har det de senaste åren angetts:

”Universitetet skall anordna tolk- och översättarutbildning för minst 120 studenter och konferenstolkutbildning för minst 15 studenter per budgetår.”

Ett statligt åtagande är dessutom att översättare auktoriseras av Kammarkollegiet.

Integrationsverket har, enligt sin instruktion, i uppdrag att främja översättarverksamhet.

2.4 Diskussion

Grundat på främst hälso- och sjukvårdslagen och förvaltningslagen har staten viktiga åtaganden inom tolkområdet. För den enskilde som behöver tolk är det mycket viktigt att tolken har god kompetens, eftersom det kan röra sig om rättssäkerhet, rätt medicinsk behandling etc. Därur härstammar det statliga åtagandet att se till att tillräckligt många utbildas inom området och att utbildningen håller god kvalitet.

3 Verksamhet och organisation vid TÖI

3.1 Verksamhet

Förordningen (1993:920) om Tolk- och översättarinstitutet 2 § anger följande uppgifter för institutet:

”Institutet har som främsta uppgift att anordna tolkutbildning och översättarutbildning. Sådan utbildning omfattar såväl grundläggande högskoleutbildning som fortbildning och vidareutbildning.

Institutet har också följande uppgifter:

1. att fördela statsbidrag till kontakttolkutbildning mellan studieförbund och folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningen,
2. att fördela statsbidrag till teckenspråktolkutbildning och teckenspråkläroverutbildning mellan folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningen,
3. att svara för pedagogiskt och metodiskt utvecklingsarbete av tolkutbildning och översättarutbildning,
4. att initiera och samordna lexikaliskt arbete i fråga om de för tolk- och översättarutbildning aktuella främmande språken samt vara engagerat i terminologiskt arbete med invandrarspråk,
5. att främja forskning och utvecklingsarbete i fråga om tolkning och översättning,
6. att inom sitt verksamhetsområde verka för information och kompetensutveckling,
7. att fungera som kontaktorgan i nordiskt samarbete kring tolk- och översättarfrågor.”

Högskoleutbildningar

Översättarprogrammet

Programmet omfattar 80 poäng. Det syftar till att ge färdighet i översättning av facktexter från två främmande språk till svenska. Dessutom ska programmet ge insikter i teoretiska och etiska aspekter på översättning, förmåga att analysera och arbeta med olika texter samt träning i att arbeta med terminologi och informationssökning.

För att bli antagen krävs 40 poäng i vardera de två utländska språk som utbildningen avser, 20 poäng i svenska och godkänt resultat i ett antagningsprov.

Utöver översättningsteori och färdighetsträning i översättning består utbildningen bland annat av terminologi, realia och yrkeskunskap.

Programmet kan ingå som en del i en magisterexamen i något av de två främmande språken, men dock inte som huvudämne.

Programmet har sedan år 1997 getts tre gånger med inriktningarna engelska-franska, engelska-tyska och engelska-franska-spanska¹.

Kurser i översättning, 40 poäng

På TÖI finns 40-poängskurser i översättning i två varianter. De syftar till att ge en introduktion till yrkesverksamhet som översättare med särskild inriktning på facköversättning.

I den ena kursen läser studerande med olika språkinriktning sida vid sida i en studiegång där antalet studenter är för få för att räkna till en språkinriktad kurs. Kursen inrättades för att tillmötesgå behov av översättarutbildning i små språk. För tillträde krävs särskild behörighet i form av 40 poäng i ett språkämne.

Den andra kursen har en inriktning mot ett specifikt språk. För att bli antagen krävs goda kunskaper och högskolepoäng i det språket.

Kurserna består liksom översättarprogrammet bland annat av momenten översättningsteori, färdighetsträning i översättning, terminologi, realia och yrkeskunskap.

Innevarande läsår ges denna utbildning både med en allmän inriktning och med en inriktning mot japanska. Föregående läsår gavs en inriktning mot polska.

Konferenstolkutbildning

Konferenstolkutbildningen omfattar 40 poäng. Målet med utbildningen är att ge de studerande de färdigheter i konsekutiv tolkning och simultantolkning från två främmande språk till svenska som behövs för yrket.

För att bli antagen krävs att de sökande har mycket goda kunskaper i svenska och i två främmande språk. Dessutom ska de sökande för tillträde ha en

¹ Studenterna valde två av de tre främmande språken.

examen eller akademiska poäng omfattande minst 120 poäng varav 60 poäng i ett ämne. Poängen behöver inte innefatta språk. Urvalet sker genom ett särskilt antagningsprov.

De moment som ingår i utbildningen är tolkteori och tolkmetodik, konsekutiv tolkning, simultantolkning, övningsskonferenser, kunskaper om länder och internationella organisationer samt fackkunskap och terminologi.

Utbildningen avslutas med ett prov i konsekutiv tolkning och simultantolkning. Den som blir godkänd får ett utbildningsbevis som intygar att den har uppfyllt de krav som ställs för att få en "European Master's in Conference Interpreting". Utbildningen leder däremot inte till en magisterexamen enligt högskoleförordningen (1993:100).

Sedan år 1997 har utbildningen getts tre gånger.

Övriga längre tolkutbildningar

Grundläggande tolkutbildning är en kontakttolkutbildning som normalt omfattar 40 poäng. Den grundläggande tolkutbildningen i finska omfattar dock endast 20 poäng.

Utbildningen förbereder för yrkesverksamhet som tolk mellan svenska och ett annat språk och leder fram till den kunskaps- och färdighetsnivå som krävs för statlig tolkautorisation.

För tillträde krävs godkänt i ett antagningsprov som mäter språkkunskaper i både svenska och det andra språket samt fallenhet för tolkning. Urvalet sker genom detta prov.

Utbildningen består av de tre momenten språkkunskaper i svenska och det andra språket, realia med terminologi samt tolkövningar. Språkkurserna innefattar grammatik, stilistik, uttal m.m.

Ett godkänt slutprov på denna utbildning innebär att en person kan söka auktorisation utan att genomgå den del av Kammarkollegiets prövning som utgörs av ett kunskapsprov.

Den grundläggande tolkutbildningen har sedan år 1997 getts tre gånger, två gånger med inriktning på lettiska och en gång med inriktning på finska.

Grundläggande tolkutbildning kan byggas på med kursen högre tolkutbildning. Den högre tolkutbildningen förbereder för specialistautorisation inom rättstolkning eller sjukvårdstolkning.

Den högre tolkutbildningen gavs senast år 1997 i språket serbokroatiska med inriktning mot rättstolkning.

TÖI ger även längre tolkutbildningar som inte syftar till auktorisation. De kurserna förbereder studenterna för tolkning inom affärsvärlden eller inom det nordiska samarbetet.

Även de kurserna innefattar de tre momenten språkkunskaper, realia och tolkövningar. Antagningsprov används för urval.

Sedan år 1997 har kursen getts en gång i japanska med ekonomisk-samhällsvetenskaplig inriktning, 40 poäng, en gång i finska med inriktning mot nordiskt samarbete, 20 + 20 poäng, och en gång i estniska med inriktning mot nordiskt samarbete, 20 + 20 poäng.

Specialkurser

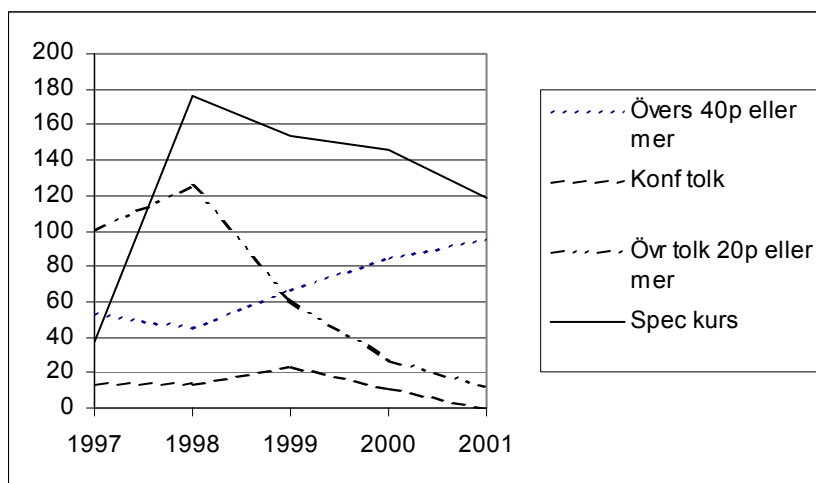
Ett antal kortare tolkkurser och översättarkurser ges vid TÖI. Innevarande läsår ges introduktionskurs i tolkning 10 poäng, ekonomi för tolkar och översättare 10 poäng och juridik för tolkar och översättare 10 poäng. Kurser som har givits tidigare år är exempelvis IT-kurs för översättare 10 poäng och översättningens didaktik 10 poäng. Kurserna riktar sig främst till yrkesverksamma tolkar och översättare i behov av vidareutbildning.

Studenter

År 2002 uppgår anslagsposten för TÖI inom ramen för Stockholms universitets anslag för grundutbildning till 9,9 miljoner kronor.

Diagrammen nedan visar antalet registrerade studenter och antalet helårsstudenter fördelade på utbildningar och år.

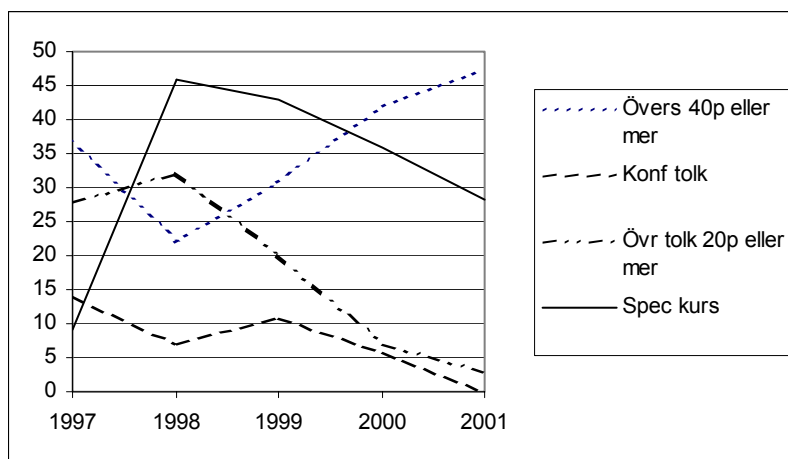
Diagram 1: Registrerade studenter i högskoleutbildning vid TÖI

Anm. Övers 40p eller mer avser det tvååriga översättarprogrammet och den ettåriga översättarkursen. Övr tolk 20p eller mer avser samtliga tolkutbildningar som omfattar 20 poäng eller mer vid TÖI förutom konferenstolkutbildningen och teori och metodik för lärare 20p. Den sistnämnda tillhör kategorin specialkurser tillsammans med kortare kurser.

Källa: TÖI

Diagram 2: Helårsstudenter i högskoleutbildning vid TÖI

Anm. Övers 40p eller mer avser det tvååriga översättarprogrammet och den ettåriga översättarkursen. Övr tolk 20p eller mer avser samtliga tolkutbildningar som omfattar 20 poäng eller mer vid TÖI förutom konferenstolkutbildningen och teori och metodik för lärare 20p. Den sistnämnda tillhör kategorin specialkurser tillsammans med kortare kurser.

Källa: TÖI

Av diagrammen ovan framgår att de längre översättarutbildningarna och de kortare specialkurserna (IT för översättare, juridik för tolkar och översättare, översättningsteori etc.) utgör en dominerande del av institutets högskoleutbildning. Antalet studenter på konferenstolkutbildningen har varit betydligt färre till antalet. Också tolkutbildningarna som omfattar 20 poäng och 40 poäng, varav några leder till auktorisation, har under de senaste åren involverat få studenter.

Lärare

Tidigare lade TÖI mestadels ut sin utbildning på olika språkinstitutioner företrädesvis på Stockholms universitet. Numera står TÖI självt för merparten av institutets kurser, men ofta i samarbete med språkinstitutionerna, som då svarar för den del av utbildningen som är knuten till ett visst språk.

Vid TÖI finns det för närvarande (maj 2002) fyra lärare med undervisning som en huvuduppgift. Tre av dessa är universitetslektor, varav en docentkompetent, medan en är universitetsadjunkt. Den docentkompetenta universitetslektorn och universitetsadjunkten är fast anställda.

Till viss del består lärarna också av anställda på språkinstitutionerna och externt rekryterade arvodesanställda lärare med olika typer av specialkompetens.

Utvärderingar

Efter varje avslutad kurs genomförs en kursutvärdering med hjälp av enkäter till studenterna. Utvärderingarna ligger till grund för kontinuerliga revideringar av kursplanerna. Enligt planer kommer tolkutbildningarna och översättarutbildningarna att kvalitetsgranskas av Högskoleverket år 2003.

International Association of Conference Interpreters (AIIC) undersökte år 2001 via frågeformulär i vilken utsträckning medlemsinstitutionerna i undervisningen anslöt sig till AIIC:s policydokument². Bland de 36 procent av utbildningsanordnarna som svarade på enkäten var TÖI den som i högst utsträckning organiserade konferenstolkutbildningen enligt det sätt som AIIC bedömde vara det mest lämpliga.

Folkbildning

Kontakttolkutbildningar

Kontakttolkutbildning ges förutom inom TÖI:s högskoleutbildning vid ett antal folkhögskolor och studieförbund³. TÖI fastställer vägledande studieplaner för folkhögskolorna och studieförbunden där de övergripande målen för kurserna anges vara att:

² AIIC "Schools Offering Conference Interpretation Courses"

³ Under år 2002 arrangerar tio folkhögskolor och sex studieförbund kontakttolkutbildningar. Dessa är Axevalla, Fristads, Härnösands, Katrinebergs, Molkoms, Sverigefinska, Wiks, Västerbergs, Åsa och Ädelfors folkhögskola samt Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), Folkuniversitetet, Medborgarskolan, Studieförbundet, Vuxenskolan och Tjänstemännens Bildningsverksamhet (TBV).

- ”utveckla kontakttolkens språkfärdighet och terminologikunskaper i svenska och det andra tolspråket med orientering i den språkmiljö ur vilken invandrarna i Sverige kommer och i vilken de befinner sig,
- ge träning i tolkningsteknik samt god kännedom om tolkningens etiska och psykologiska krav,
- ge kunskaper i realia inom ämnesområdet, samt ge en god orientering i sociala, politiska, kulturella och arbetsmarknadsmässiga förhållanden i invandrarnas hemland och i Sverige.”

Inom kontakttolkutbildningarna finns huvudområdena social- och försäkringstolkning, sjukvårdstolkning, arbetsmarknadstolkning samt vardagsjuridiktolkning och rättstolkning. Vardera omfattar ca 80 timmar. Dessutom finns möjlighet att genomgå en introduktionskurs om 30 timmar.

Förkunskapskraven enligt TÖI:s rekommendationer är aktiva kunskaper i svenska och det berörda tolspråket samt allmänna kunskaper om liv och samhälle i Sverige och tolklandet.

Teckenspråksutbildningar

De teckenspråksutbildningar som ges med statsbidrag från TÖI omfattar två års heltidsstudier. Utbildningarna förbereder för teckenspråkstolk-/dövblindtolkutbildningarna. Teckenspråksutbildningarna tillkom för att förbättra rekryteringsunderlaget till tolkutbildningarna. TÖI finansierar teckenspråksutbildning vid åtta folkhögskolor⁴.

Det av TÖI upprättade måldokumentet anger att de studerande efter fullföljd utbildning ska

”..behärska såväl teckenspråkets som svenskans grammatik, ha ett gott tecken- och ordförråd samt ha kunskap om skillnader mellan teckenspråk och svenska.”

Dessutom ska de studerande vara insatta i teckenspråkets utveckling och villkoren för användare av teckenspråk. De ska dessutom själva kunna söka kunskap genom olika medier.

Samtliga utbildningsanordnare kräver genomgången gymnasieutbildning med godkänt eller väl godkänt i svenska. De flesta folkhögskolorna kräver förkunskaper i teckenspråk motsvarande C-språk i gymnasiet. Några ser det enbart som meriterande med förkunskaper i teckenspråk. Full syn och hörsel är en nödvändighet. Det är brukligt att folkhögskolorna för denna utbildning

⁴ Fellingsbro, Härnösands, Nordiska, Strömbäcks, Väddö, Västanviks, Önnestads och Örebro folkhögskola.

använder antagningsprov med teoretiska och praktiska moment samt intervjuer.

De ämnen som ingår i utbildningarna utöver teckenspråk varierar mellan skolorna. Vanligt är att svenska och samhällskunskap ingår. Praktik ingår i utbildningarna.

Teckenspråkstolk-/dövblindtolkutbildningar

Denna utbildning omfattar två års heltidsstudier. Utbildningen bedrivs vid sju folkhögskolor⁵. Utbildningen syftar till att den studerande ska få kunskaper och färdigheter i ledsagning och tolkning mellan teckenspråk och svenska. Vidare förmedlas kunskaper och färdigheter i de för dövblinda vanligast förekommande tolkmetoderna.

Folkhögskolorna kräver genomgången gymnasieutbildning med väl godkänt i svenska⁶ samt fullgod syn och hörsel. Urvalet sker genom ett antagningsprov.

Moment som ingår i utbildningen är bl.a. tolkteknik, tolketik, teckenspråk och svenska. Praktik ingår i utbildningen.

Vid Väddö folkhögskola finns en fyraårig utbildning till teckenspråks-/dövblindtolk där teckenspråk läses som nybörjarspråk.

Vuxendövtolkutbildningar

Utbildning till vuxendövtolk anordnas av Strömbäcks folkhögskola och Önnestads folkhögskola. Utbildningen, som omfattar tre års heltidsstudier, syftar till att förmedla kunskaper och färdigheter i tolkningsmetoder för vuxendöva och hörselskadade.

För tillträde krävs gymnasieutbildning samt goda färdigheter i svenska och maskinskrivning. Urvalet sker genom antagningsprov och intervjuer.

Praktiska färdigheter i ett antal olika tolktekniker tränas upp. Dessutom ingår undervisning i ämnen som svenska och samhällskunskap. Praktik ingår i utbildningen.

Teckenspråkläro-utbildning

Denna utbildning omfattar ett års heltidsstudier och ges vid Västanviks folkhögskola. Kursens målsättning är att ge de studerande goda färdigheter att

⁵ Härnösands, Nordiska, Strömbäcks, Väddö, Västanviks, Önnestads och Örebro folkhögskola.

⁶ På en folkhögskola räcker det med godkänt.

undervisa i, på och om teckenspråk. Kursen vänder sig till både döva och hörande.

De förkunskaper som krävs är goda kunskaper i teckenspråk och svenska.

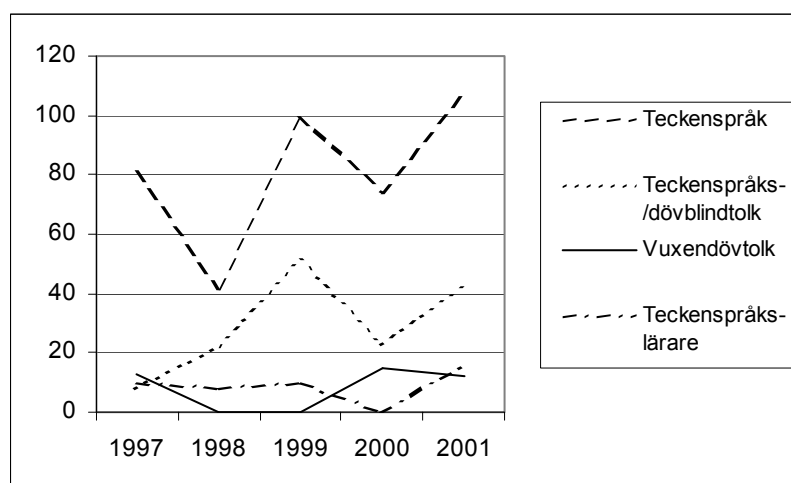
Utbildningen består till större delen av teckenspråk, pedagogik och metodik. Andra ämnen som ingår är exempelvis svenska och socialpsykologi. Praktik ingår i utbildningen.

Elever

Mellan åren 1997 och 2000 var antalet deltagare i kontakttolkkurser på folkhögskolor och studieförbund relativt konstant mellan drygt 2 600 och knappt 2 800 årligen. År 2001 ökade antalet deltagare till knappt 3 200.

I nedanstående diagram redovisas antalet utbildade de senaste åren inom de långa folkhögskoleutbildningarna som finansieras av TÖI.

Diagram 3: Antalet utbildade, 1997-2001

Källa: TÖI

Statsbidragsfördelning

År 2002 disponerar Stockholms universitet 35 miljoner inom ramen för anslaget för Bidrag till vissa handikappåtgärder inom folkbildningen. Samma år uppgår anslaget Bidrag till kontakttolkutbildning till 9,4 miljoner kronor.

Statsbidraget från TÖI är ett förstärkningsbidrag som kompletterar grundbidrag från Folkbildningsrådet och skolornas huvudmän. Folkhögskolor och studieförbund ansöker om statsbidrag hos TÖI som beviljar ansökande folk-

högskola eller studieförbund ett visst antal undervisnings-/studietimmar vad gäller kontakttolkutbildningen och ett visst antal elever per år vad gäller de långa utbildningarna. Ett schablonbidrag utgår. Därutöver kan medel för vissa kostnader utgå. Särskilda medel för utvecklingsarbete kan också utgå.

Utbildningsanordnarna återrporterar till TÖI. I viss mån tar TÖI del av de kursutvärderingar som utbildningsanordnarna gör. En utvärdering av den 4-åriga utbildningen till teckenspråks-/dövblindtolk har gjorts. Därutöver sker utvärdering och tillsyn genom en kontinuerlig dialog och besök på skolorna.

Lexikaliskt och terminologiskt arbete

Under den senaste femårsperioden har TÖI färdigställt en tolkordlista på ryska. Dessutom har TÖI gett Sverigefinska språknämnden i uppdrag att gå igenom och uppdatera den svenska ordbasen. Innevarande år har TÖI av Integrationsverket fått uppdraget att omarbete och ge ut en arabisk tolkordlista. Enligt uppgift från TÖI har det lexikaliska och terminologiska arbetet varit nedprioriterat p.g.a. resursbrist.

Forskning och utvecklingsarbete

Främjande av forskning

Uppdraget att främja forskning har TÖI under den senaste femårsperioden genomförts i form av forskningskonferenser, gästföreläsningar och doktorandseminarier. Medarbetare vid TÖI har varit handledare för besökande doktorand och biträdande handledare för doktorander i olika språkämnen.

Egen forskning

TÖI har tolkat sin instruktion som att man måste bedriva forskning själv för att kunna främja den. I relation till den utbildning som bedrivs på TÖI eller på uppdrag av TÖI är forskningen av liten omfattning.

Information och kompetensutveckling

Tidigare gav TÖI ut tidningen Tolkningsperspektiv, men har av ekonomiska skäl varit tvungna att lägga ned den.

Andra insatser som TÖI gör inom området är bl.a. att ge yrkesvägledning, anordna seminarier för blivande tolklärare och ta initiativ till konferenser.

Kontaktorgan i nordiskt samarbete

TÖI ingår i ett nordiskt nätverk för tolkutbildare. De har deltagit i och samarrangerat nordiska konferenser.

3.2 Organisation

Förordningsreglerad organisation

TÖI:s förordning föreskriver att ett institut med det namnet ska finnas vid Stockholms universitet som en inrättning för särskilda uppgifter enligt högskoleförordningen.

Vidare föreskrivs att institutet ska ledas av en styrelse samt under styrelsen av en föreståndare. Styrelsen ska bestå av högst 13 ledamöter, varav en ordförande, vilka utses av regeringen för en tid av högst tre år. Styrelsen ska:

1. ”främja institutets verksamhet och därvid beakta samhällets och yrkeslivets krav och forskningens utveckling,
2. besluta om riktlinjer för organisation av institutets arbete samt för disposition av dess resurser,
3. besluta om innehåll och organisation av den utbildning som institutet ger samt inom givna resurser besluta om dimensionering av utbildningen,
4. informera om utbildningen, anta och registrera studenter samt utfärda bevis över genomgången utbildning,
5. fördela statsbidrag till kontakttolkutbildning mellan studieförbund och folkhögskolor enligt förordningen (1991:976) om statsbidrag till kontakttolkutbildning och fastställa de ytterligare föreskrifter som behövs för tillämpning av förordningen,
6. fördela statsbidrag till teckenspråktolkutbildning och teckenspråklärarytbildning mellan folkhögskolor,
7. ge styrelsen för universitetet underlag för anslagsframställning och budget samt lämna verksamhetsberättelse till styrelsen för universitetet,
8. ge styrelsen för universitetet särskilt underlag för anslagsframställning beträffande kontakttolkutbildning samt teckenspråktolk- och teckenspråklärarytbildning,
9. lämna förslag om inrättande av tjänster vid institutet,

10. yttra sig om tillsättning av andra tjänster vid institutet än föreståndartjänsten.”

Universitetsreglerad organisation

År 1999 tog styrelsen för Stockholms universitet beslutet att inordna TÖI:s högskoleanknutna verksamhet i den humanistiska fakulteten. Innebörden av detta är bl.a. att kursplanerna fastställs av fakultetsnämnden och att institutet kan ta del i fakultetens arbete.

Intern organisation

Förutom en utbildningstolkenhet och ett verksamhetsgenomgripande sekretariat är TÖI för närvarande organiserat i fyra verksamhetsområden. Dessa är tolk- och översättarutbildning, kontakttolkutbildning, teckenspråkstolkutbildning m.m. samt slutligen forskning.

4 Motiv för TÖI:s bildande och förändrade förutsättningar

4.1 Högskoleutbildning av tolkar

Högskoleutbildning av tolkar bedrevs fram till 1977 som yrkesinriktade kurser inom filosofisk fakultet. I och med högskolereformen 1977 inrättades en tolklinje som en allmän utbildningslinje.

I utredningen ”Reformerad tolkutbildning” (DsU 1982:10) föreslog utredaren att det skulle inrättas ett tolk- och översättarinstitut vid Stockholms universitet. Motivet för placeringen var av två slag. Dels var Stockholms universitet föregångare inom tolkutbildningen. Dels fanns det god tillgång på olika språkinstitutioner. Enligt förslaget skulle institutet få ett samordnande ansvar för all tolkutbildning i landet.

TÖI tillkom 1986 efter riksdagsbeslut med anledning av propositionen om tolk- och översättarutbildning m.m. (prop. 1984/85:132). Propositionen baserades bl.a. på utredningen ”Tolk- och översättarservice i utveckling” (DsA 1984:11) som en arbetsgrupp inom Regeringskansliet utarbetade.

Föredraganden konstaterade att tolkutbildningarna brottades med olika problem som att språkinstitutionerna var ovana att anordna tolkutbildningar och att det var svårt att åstadkomma språklig och geografisk spridning.

Föredraganden ansåg att resurserna

”..behöver koncentreras för att man skall kunna få kontinuitet i utbildningen och för att kvaliteten skall kunna säkras. Vidare måste organisationen bättre anpassas till de skiftande utbildningsbehoven. I ett invandrapolitiskt perspektiv är det viktigt att undervisning i ett språk smidigt kan bytas ut mot undervisningen i ett annat.”

Föredraganden instämde också i arbetsgruppens förslag att institutet skulle ges i uppgift att svara för det pedagogiska utvecklingsarbetet, något som tidigare låg på Skolöverstyrelsen (SÖ). Föredraganden konstaterade också att eftersom institutet får en god överblick över tolkutbildningen på alla nivåer så är det naturligt för studieförbund och folkhögskolor att utnyttja denna kunskap. Institutet gavs också i uppdrag att ansvara för visst lexikalt arbete inom tolkspråken.

4.2 Översättarutbildning inom högskolan

I proposition 1984/85:132 konstaterade föredraganden att det hade förekommit utbildning på försök i Stockholm och Göteborg i bl.a. engelska, finska och tyska. Det framhölls att erfarenheterna av utbildningarna borde kunna utgöra en grund för framtida utbildning inom den organisation som föreslogs.

4.3 Tolkutbildning inom folkbildningsområdet

Kontakttolkutbildning

Den första kontakttolkutbildningen på folkhögskola anordnades år 1968. Detta var en försöksverksamhet som bedrevs av arbetsgruppen för invandrarfrågor inom dåvarande inrikesdepartementet. När Statens invandrarverk bildades övertog verket ansvaret. Från och med budgetåret 1974/75 överfördes ansvaret till SÖ som disponerade ett särskilt anslag för bidrag till kontakttolkutbildning avsett att täcka folkhögskolornas merkostnader liksom för kostnader för deltagarnas resor och inackordering samt inkomstbortfall. Bidrag lämnades också till studieförbunden under detta anslag.

I propositionen om folkbildningen (prop. 1990/91:82) behandlas frågan om statsbidrag till kontakttolkutbildning. Föredraganden konstaterar att eftersom SÖ kommer att läggas ned måste uppgiften att fördela statsbidraget för kontakttolkutbildning att läggas på något annat organ.

Föredraganden ansåg att

”.. TÖI, som redan ansvarar för tolkutbildningen på högskolenivå och dessutom har vissa uppgifter i fråga om utbildning av kontakttolkar, bör få ett övergripande ansvar också för kontakttolkutbildningen. Högskoleutbildningen och kontakttolkutbildningen kompletterar varandra och båda behövs för en god tolkservice i samhället”.

Det framhölls också att

”TÖI bör ansvara för att kontakttolkutbildningen lokaliseras till de regioner och inriktas på de språkområden där behovet är störst. TÖI bör också ansvara för att kvaliteten i kontakttolkutbildningen upprätthålls, bl.a. genom att utbildningen kontinuerligt utvärderas.”

Teckenspråkstolkutbildning

År 1969 gavs den första teckenspråkstolkkursen på en folkhögskola. År 1975 genomfördes den första utbildningen för dövblindtolkar och år 1981 den första för vuxendövtolkar. Ansvarig myndighet var SÖ som disponerade ett särskilt anslag för utbildning av teckenspråkstolkar inom ramen för bidraget för handikappades studier. I propositionen om folkbildningen (prop. 1990/91:82) föreslog föredraganden att Nämnden för vårdartjänst skulle ges ansvaret för fördelning av bidrag till kurser för bl.a. utbildning av tolkar för döva, dövblinda och hörselskadade samt till teckenspråkslärarutbildning. Föredraganden konstaterade att

”Även om NV inte har att arbeta med direkta utbildningsfrågor, har nämnden genom sina nuvarande uppgifter många och fortlöpande kontakter med folkhögskolor och kunskaer om deras arbetsätt och förutsättningar i skilda avseenden.”

Utbildningsutskottet hade en annan uppfattning, bl.a. mot bakgrund av synpunkter från Handikappförbundens centralkommitté och Sveriges teckenspråkstolkars förening. De föreslog

”..en ändring av regeringens förslag så till vida att de särskilda medel under anslaget Bidrag till vissa handikappåtgärder inom folkbildningsområdet som beräknas för teckentolkutbildning och teckenspråkslärarutbildning i stället skall disponeras av universitetet i Stockholm.”

Utskottet menade att TÖI skulle ges samma roll för teckentolkutbildningen som för kontakttolkutbildningen.

4.4 Förändrade förutsättningar

Inrättandet av TÖI och det sätt på vilka de statliga åtagandena i övrigt är organiserade bygger på de förutsättningar som gällde vid de aktuella tidpunkterna, dvs. 1984/85 och 1990/91. Vissa förutsättningar har förändrats sedan dess.

Nytt styrsystem för högskolan

Fram till början 1990-talet var högskolan i hög grad detaljstyrd. Från och med högskolereformen år 1977 var den grundläggande högskoleutbildningen indelad i ett antal allmänna utbildningslinjer samt enstaka kurser. Mellan de enskilda universiteterna och högskolorna å ena sidan och regeringen å andra sidan fanns en central förvaltningsmyndighet, Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). Till UHÄ:s uppgifter hörde att göra en samlad

anslagsframställan för hela högskolesektorn och svara för fördelning av medel till de olika universiteten och högskolorna. Medel för grundläggande högskoleutbildning baserades på antalet årsstudieplatser, dvs. planerad verksamhet. Antalet platser beslutades av riksdagen. Det var svårt att inom ramen för detta styrsystem åstadkomma snabba förändringar inom utbildningsutbudet.

Nytt styrsystem för folkbildningen

Fram till år 1991 styrdes folkbildningen på ett detaljerat sätt av staten via SÖ. SÖ skulle ha inseende över folkhögskolorna och utfärda de föreskrifter som behövs för verkställigheten av förordningen om folkhögskoleutbildning. SÖ skulle vidare fastställa ett reglemente för varje skola. SÖ skulle också, i den mån verket bestämde, i förväg godkänna kursplaner för varje kurs och besluta om statsbidrag till samtliga skolor, medge dispenser från olika föreskrifter samt handlägga överklagandeåtgärder. Till detta skall läggas att rektorers och lärares löner var statligt reglerade.

Föredraganden konstaterade i propositionen om folkbildning (prop. 1990/91:82) att

”..enligt min mening har den detaljreglering som idag styr den statliga bidragsgivningen, kommit att blir alltför omfattande.”

Föredraganden föreslog en

”..markant förändrad ansvarsfördelning mellan staten och folkbildningen. Inom de gränser som riksdag och regering lägger fast skall folkbildningen själv ta ansvar för fördelningen av statsbidrag, administration, organisation samt för uppföljning och utvärdering av verksamheten. Nämnade uppgifter skall fullgöras av ett folkbildningsråd.”

EU-medlemskapet

Sveriges medlemskap i EU medförde ett ökat behov av främst konferens-tolkar. TÖI fick i uppdrag att på kort tid utbilda tolkar för att möta behovet. Detta underströks i prop. 1994/95:19 om Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt i skrivelsen 1996/97:80 Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen där regeringen

”..fortsätter att fästa största vikt vid att tolkning och översättning till och från svenska skall fungera på ett fullgott sätt.”

Resultatet av de pågående förhandlingarna om utvidgning av EU kommer att påverka behovet av konferenstolkar.

4.5 Följder av förändrade förutsättningar

Högskolans tidigare styr- och resurstilldelningssystemet var svårt att förena med kraven på flexibilitet. TÖI:s styrelse fick därför rätt att besluta om utbildningarnas inriktning, längd och dimensionering.

Dagens styrsystem för högskolan ger mer utrymme för flexibilitet. De enskilda universiteten och högskolorna är också direkt underställda regeringen. Inom de ramar riksdag och regering drar upp, i form av regleringsbrev och examensordning, kan varje universitet och högskola själva besluta om utbildningarnas inriktning, längd och dimensionering.

Detta innebär att motivet för att inrätta ett särskilt institut, vars styrelse gavs ett särskilt uppdrag att svara för högskoleutbildningarnas inriktning, längd och dimensionering, inte längre är aktuellt med hänsyn till det varierande behovet av tolkar.

Folkbildningen har givits stor frihet. Statens ansvar för tolkutbildningarna kvarstår dock eftersom den enskilde som behöver tolk är beroende av tolkars kompetens då det kan gälla rättssäkerhet, rätt behandling etc. Därför finns det ett fortsatt behov av den form av styrning som TÖI utövar dels i kvantitativa former genom statsbidrag, dels i kvalitativa former genom måldokument, kursplaner, utvärdering och tillsyn.

Ett av skälen till inrättandet av TÖI var att olika utredningar framhållit behovet av ett samlat ansvar för tolkutbildningar inom högskolan. Behovet av att koncentrera sakkunskap och resurser inom högskolans tolkutbildning kvarstår främst vad gäller konferenstolkutbildning, vilket motiverar universitetets särskilda åtagande inom tolkning och översättning.

Ett av argumenten för att ge TÖI ansvar för utbildningen av kontakttolkar inom folkbildningen var att man på detta sätt kunde samla och koncentrera resurser och kompetens inom hela området, såväl högskola som folkbildning. Ingen av de tidigare beskrivna förändringarna kan sägas ha påverkat det behovet i någon riktning.

5 Problem med styrningen av tolk- och översättarutbildningar

Statskontorets genomgång av problem inom tolk- och översättarutbildningarna begränsas till sådana som går att härleda till regeringens styrning av berörda organisationer. Någon närmare kvalitetsgranskning av verksamheten har inte gjorts.

5.1 Oklara ansvars- och befogenhetsförhållanden

En central förutsättning för att ett statligt åtagande utförs effektivt är att ansvarsförhållandena är entydiga. Antingen ges en organisation ansvaret för att hela åtagandet uppfylls och ställs till svars om det inte uppfylls eller så ges olika organisationer ansvar för specificerade delar av åtagandena och återrporterar sin respektive del. Vad som är ändamålsenligast får avgöras från fall till fall.

Två ansvariga styrelser

TÖI:s styrelses ansvar

I TÖI:s förordning anges institutets uppgifter. Förordningen föreskriver att institutet leds av en styrelse. Således har institutets styrelse ett förordningsreglerat ansvar för den i förordningen specificerade verksamheten.

Stockholms universitets styrelses ansvar

TÖI är en del av Stockholms universitet genom att det i första paragrafen av institutets förordning anges att:

”Vid Stockholms universitet finns det ett tolk- och översättarinstitut. Institutet är en sådan inrättning för särskilda uppgifter som avses i 3 kap. 8 § högskoleförordningen (1993:100).”

I högskolelagen (1992:1434) 2 kap. 2 § föreskrivs att:

”Styrelsen för en högskola har inseende över högskolans alla angelägenheter och svarar för att dess uppgifter fullgörs.”⁷

⁷ Med högskola avses här både högskolor och universitet.

Styrelsen för Stockholms universitet har ett lagstadgat ansvar för all verksamhet som universitetet bedriver. Det inkluderar naturligtvis tolk- och översättarutbildning, TÖI:s arbete gentemot folkbildningen samt övrig verksamhet vid TÖI.

Två av regeringen utsedda styrelser har följaktligen givits ansvaret för samma uppgift.

Förutsättningar för effektivt ansvarsutövande

När regeringen ger en styrelse ett ansvar för en uppgift måste tre förutsättningar uppfyllas. Finansiering måste anvisas, styrelsen måste ha rättsliga möjligheter att vidta de åtgärder som krävs för att uppfylla åtagandet och statsmakterna måste i efterhand kunna kontrollera att åtagandet uppfylldes.

Finansiering

Finansiering av högskoleutbildning i tolkning och översättning vid Stockholms universitet är tydligt anvisad genom att en viss del av universitetets anslag för grundutbildning i regleringsbrev är vikt för TÖI.

Finansiering är också anvisad för fördelningen av medel till folkbildningen genom att Stockholms universitet disponerar delar av anslaget Bidrag till vissa handikappåtgärder inom folkbildningen och hela anslaget Bidrag till kontakttolkutbildning.

För de övriga uppgifter som specificeras i TÖI:s förordning finns inget anslag, vilket vi återkommer till nedan.

Åtterrapporering

TÖI:s styrelse lämnar verksamhetsberättelse till universitetets styrelse. Universitetet återrapporerar högskoleutbildningens omfattning, inriktning och totala kostnad till regeringen samt bidragsfördelning och förvaltningskostnader för den del av verksamheten som är riktat mot folkbildningen. Således är det Stockholms universitets styrelse som är redovisningsskyldig inför regeringen.

Befogenheter

Den oklara punkten avseende förutsättningar för effektivt ansvarsutövande är möjligheterna för de respektive styrelserna att utöva sitt inflytande så att de åtaganden som de har kan förverkligas.

Styrelsen för ett universitet eller en högskola har enligt högskolelagen 2 kap. 2 § inseende över alla dess angelägenheter och svarar för att dess uppgifter fullgörs. Det torde vara underförstått att ett universitet har de befogenheter som krävs för att uppfylla sitt ansvar.

Från universitetets styrelses perspektiv består tveksamheten vad avser styrningsmöjligheter främst i att den av regeringen utsedda styrelsen för TÖI enligt förordning har rätt att besluta om innehåll, dimensionering och organisation av utbildningarna vid institutet, fördelning av statsbidrag m.m.

Omvänt är TÖI:s styrelse tillsatt av regeringen med nyss nämnda befogenheter. Från den styrelsens perspektiv består tveksamheten i att en annan av regeringen tillsatt styrelse enligt lag svarar för att uppgifterna vid universitetet fullgörs.

En tolkning av situationen är att två av regeringen utsedda styrelser är ansvariga för samma uppgift och båda har befogenheter att utföra uppgiften, medan endast en är redovisningsansvarig inför regeringen.

En annan tolkning som kan göras är att de befogenheter för TÖI:s styrelse som anges i 5 § i institutets förordning endast tillkommer TÖI:s styrelse. Med den tolkningen är två styrelser ansvariga, en har de befogenheter som krävs för att utföra uppgiften medan den andra styrelsen är ansvarig inför regeringen.

Båda situationerna är ur ett styrningsperspektiv oacceptabla.

Följder av oklara ansvars- och befogenhetsförhållanden

En följd av oklara ansvars- och befogenhetsförhållanden kan bli att båda styrelserna med hänvisning till den andra styrelsen undviker ansvaret och inte utövar sina befogenheter. En annan följd kan vara revirstrider medan en tredje är att man söker sig fram till fungerande former för verksamhetens bästa.

Under hittillsvarande styrelser för universitetet respektive TÖI har tolk- och översättarutbildningarna drivits relativt friktionsfritt och ett sökande fram till fungerande former för verksamhetens bästa ha varit den förhärskande lösningen på den oklara styrningssituationen.

Till Statskontorets kännedom har endast kommit en konflikt mellan universitetet och TÖI. Denna gällde universitetets önskan att organisatoriskt placera TÖI under humanistiska fakulteten, vilket TÖI:s dåvarande styrelse motsatte sig. Universitetets lagreglerade rätt att bestämma ansvarsområdet

för fakultetsnämnderna krockade med TÖI:s styrelses förordningsreglerade rätt att besluta om riktlinjer för organisation av institutets arbete.

Enligt regeringens uppdrag till Statskontoret har universitetet en strävan att i högre grad integrera TÖI:s utbildningar med universitetets övriga språkutbildningar och att stärka forskningsanknytningen av TÖI:s utbildningar.

Statskontoret har intervjuat företrädare för ett antal språkinstitutioner vid Stockholms universitet som TÖI de senaste fem åren har bedrivit utbildningar tillsammans med.

De intervjuade har inte gett uttryck för bristande forskningsanknytning av TÖI:s utbildningar. Inte heller har de sett bristande integrering i universitetets övriga verksamhet som ett problem. Tvärtom har värdet av ett samlat resurscentrum för tolk- och översättarfrågor framförts. Den oklara styrningssituationen förefaller således inte allvarligt ha inverkat negativt på forskningsanknytningen och institutets integrationen i universitetet.

Negativa följder kan emellertid uppstå. En styrelse för TÖI kan vid utövandet av sina befogenheter driva utbildningen enligt ett sätt som styrelsen för universitetet inte anser vara förenligt med det uppdrag som universitetet har. Det motsatta kan givetvis också inträffa. Vem som då i varje enskilt fall har rätten att utöva sitt ansvar är oklart. En strid om hur verksamheten ska drivas kan leda till allvarliga negativa effekter. Regeringen har i en sådan situation svårt att hålla någon styrelse ansvarig.

5.2 Problem inom högskoleutbildningen

Nationellt ansvar för högskoleutbildning?

I förarbetena till bildandet av TÖI beskrivs ett nationellt ansvar för TÖI för högskoleutbildning i ämnena tolkning och översättning. I TÖI:s förordning eller i uppdraget till Stockholms universitet finns det däremot få spår av detta.

Det särskilda åtagandet att utbilda ett visst antal tolkar och översättare kan tolkas som ett nationellt uppdrag, men dock inte som att universitetet eller TÖI skulle ha ansvar för tolk- och översättarutbildningar utöver den som de själva bedriver. Texten i TÖI:s förordning 2 § om att institutet svarar för ”..pedagogiskt och metodiskt utvecklingsarbete av tolkutbildning och översättarutbildning..” kan tolkas som ett nationellt ansvar. Det kan också tolkas som att det avser den högskoleutbildning som bedrivs vid institutet samt inom folkbildningen.

Detta är en oklarhet som skulle behöva förtydligas av regeringen.

Studentrepresentation

I högskolelagen 1 kap. 4a § stadgas att:

”Studenterna skall ha rätt att utöva inflytande över utbildningen vid högskolorna.”⁸

Detta yttrar sig på flera sätt. Studenter har rätt att vara representerade i universitets och högskolors styrelser samt i fakultetsnämnderna. Institutionerna är inte reglerade i lag eller förordning, men det är brukligt att studenter ingår i institutionernas styrelser.

I TÖI:s styrelse ingår inga studenter från institutet. En eventuell svårighet i sammanhanget kan vara att styrelseledamöterna utses av regeringen för en period av tre år och ingen av TÖI:s utbildningar är så lång.

Otydligt särskilt åtagande

I Stockholms universitets regleringsbrev för år 2002 formuleras utbildningsuppdraget som:

”Universitetet skall anordna tolk- och översättarutbildning för minst 120 studenter och konferenstolkutbildning för minst 15 studenter per budgetår. Konferenstolkutbildningen skall främst syfta till att utbilda tolkar för behov inom det europeiska samarbetet.”

Ett mål formulerat i dessa termer anger inte om det avser ett visst antal helårsstudenter eller ett visst antal registrerade studenter.

År 2001 hade universitetet samma uppdrag i regleringsbrevet. Antalet registrerade studenter inom TÖI var detta år 227. Antalet helårsstudenter uppgick till 79. Inga studenter fanns inom konferenstolkutbildningen det året. Uppdraget för konferenstolkutbildningen genomfördes alltså inte, men uppdraget avseende totala antalet utbildade inom tolkning och översättning genomfördes eftersom utbildning de facto anordnades för mer än 120 studenter.

Ett stort antal registrerade studenter behöver inte vara förknippat med en stor utbildningsvolym. Därför blir uppdrag i termer av hur många studenter som utbildning ska anordnas för trubbiga.

⁸ Med högskolorna avses både universiteten och högskolorna.

5.3 Otydligt uppdrag angående forskning

För utbildning vid institutet gäller bestämmelserna i högskolelagen och högskoleförordningen. I högskolelagen 1 kap. 3 § stadgas att verksamheten ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan utbildning och forskning. Under förutsättning att detta kräver att undervisande organ också själva aktivt forskar är institutet följaktligen ålagt att bedriva forskning. I beskrivningen av uppgifterna i TÖI:s förordning är det dock inte nämnt att institutet ska bedriva forskning.

Det finns ingen särskild anslagspost för forskning inom TÖI på samma sätt som finns för utbildning. Men eftersom Stockholms universitet självklart lyder under den i förra stycket nämnda paragrafen i högskolelagen, bedriver utbildning inom tolkning och översättning och har ett anslag för forskning får finansieringen vara betraktad som anvisad. Givetvis är de forskningsresurser som fördelas via forskningsråd också en potentiell offentlig finansiering av forskning inom tolkning och översättning.

Otydligheten om forskningsuppgiften behöver klarläggas.

5.4 Problem inom folkbildningen

Statligt styrd yrkesutbildning inom folkbildningen

I den senaste folkbildningspropositionen (1997/98:115) ger regeringen sin principiella syn på folkbildningen:

”Folkbildningen är och skall vara fri och frivillig. Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet öppnar möjlighet till kunskapssökande för var och en utifrån egen erfarenhet och längs egna vägar, utan att begränsas av krav på resultat och utan uteslutningsmekanismer. Det är detta som ger möjlighet till samtal, engagemang och ifrågasättande utan på förhand givna ramar. Just därigenom fyller folkbildningen en roll som ingen annan utbildningsform kan göra, en roll som också bidrar till att upprätthålla demokratins vitalitet.

Förutsättningen för att folkbildningen skall kunna vara fri och frivillig och fylla de funktioner som följer av detta, är att den kan styras av sin egen idé, sätta sina egna mål, vara oberoende av politiska och ekonomiska maktgrupper och inte tvingas till kommersialisering eller anpassning till specifika samhälleliga krav för att hävda sin verksamhet.

Dessa för folkbildningen värdefulla egenskaper är grunden för stödet från stat, landsting och kommuner. Av detta följer också att inte heller bidragsgivningens villkor skall styra folkbildningens inriktning eller att folkbildningen skall fogas in i det allmänna utbildningsväsendet.

... Stödet till folkbildningens organisationer syftar alltså till att bevara och utveckla folkbildningens egenvärde – friheten, frivilligheten, idéstyrningen och självständigheten.”

Ovanstående principdeklaration är beaktansvärd med tanke på den medelstildelning och tillsyn som TÖI ansvarar för.

För det första kan det hävdas att förutsättningen att utbildningen ska ”..sätta sina egna mål..” samt den önskvärda frånvaron av ”..på förhand givna ramar..” är oförenlig med att TÖI utformar måldokument. Dokumenten är visserligen endast vägledande. Men med tanke på att de utformas av finanssären kan oberoendet ifrågasättas.

För det andra kan det hävdas att en ”..anpassning till specifika samhälleliga krav..” och ”..krav på resultat..” är naturligt och önskvärt i utpräglade yrkesutbildningar som tolkutbildningar där de slutliga brukarna står i en stark beroendeställning till tolkarna och kan drabbas hårt om tolkarna inte skulle utföra sin uppgift tillräckligt väl.

Yrkesanpassning och statlig styrning från folkbildningens perspektiv

Yrkesutbildningar finns inom folkbildningen i flera former. Exempel är fritidsledar-, kontor- och journalistutbildningar som har funnits i ett antal år och accepteras som en del av folkbildningen. Vårt intryck efter samtal på folkhögskolor och studieförbund är att det yrkesinriktade inslaget inte är att betrakta som ett problem från folkbildningens sida.

Folkbildningsrådet har bl.a. i sitt budgetunderlag för 2003-2005 tagit ställning till frågan om statlig styrning av folkbildningen. Rådet framför där åsikten att:

”Folkbildningsrådet vill understryka vikten av att folkbildningen kan fortsätta att verka som en nationell bildnings- och utbildningsform som är fri att själv utforma en långsiktig verksamhetsinriktning och utvecklingsstrategi och som inte styrs från anslagsgivaren av detaljerade mål eller riktlinjer för statsbidragsfördelningen.”

Det ovanstående kan tolkas som att Folkbildningsrådet har tagit ställning mot den typen av medelsfördelning som TÖI:s statsbidrag till folkbildningen är ett exempel på. Däremot har rådet inte haft anledning att ta ställning gentemot specifikt TÖI:s styrning och tillsyn. De tjänstemän på Folkbildningsrådets kansli som Statskontoret samtalade med förklarade detta med att TÖI har verkat på folkbildningens villkor.

I de samtal vi har haft med företrädare för folkhögskolor och studieförbund har förståelse visats för frågan om det principiellt felaktiga i den statliga

styrningen av folkbildningens verksamhet som TÖI:s medelsfördelning, planering, utvärdering och tillsyn innebär. Däremot har det funnits liten genklang för tanken att detta skulle ha negativa praktiska konsekvenser för folkbildningen. Två av de intervjuade folkhögskolerektorerna har dock hävdats att TÖI-utbildningarna tränger ut ostyrd folkbildning, eftersom utbildningarna endast delvis finansieras av TÖI. Utbildningarna finansieras också av det generella statsbidraget från Folkbildningsrådet som inte är förknippat med studieplaner etc. och bidrag från respektive skolas huvudman.

Det har inte, i de samtal vi har haft med folkbildningsföreträdare, upplevts som ett problem att ett statligt universitetsinstitut fördelar medel till folkbildningen. Tvärtom har det framförts till oss att det i liten utsträckning märks att TÖI är beläget vid ett universitet vad folkbildningsmedlen beträffar.

Lämpligheten att TÖI-utbildningarna är förlagda till folkbildningen

Utbildningarna har en tradition inom folkbildningen sedan 1960-talet. Detta innebär att en omfattande lärarkompetens och en utbildningsmässig infrastruktur för dessa utbildningar finns uppbyggd inom folkbildningen.

De kritiska invändningar som vi har mött angående utbildningarnas förläggning till folkbildningen har rört svårigheterna att ha examinationsprov. Ett antal organisationer såsom Auktoriserade Tolkars Riksorganisation, Sveriges Teckenspråkstolkars förening, Sveriges Tolkförbund och Tolk-servicerådet har till oss framfört att det borde vara möjligt att kunskapstesta blivande tolkar i utbildningen.

Detta görs i viss utsträckning redan. Inför antagning till teckenspråkstolk-/dövblindtolk-, vuxendövtolk- och teckenspråksutbildningarna genomförs tester som urvalet bygger på. Detta förekommer däremot inte på teckenspråkslärarutbildningen eller inom kontakttolkutbildningarna. Vi har inte haft kontakt med någon folkskola eller något studieförbund som har någon form av examinationsprov i utbildningen. Intyg utfärdas som baseras på närvaro.

Staten har ett åtagande att förse samhället med utbildade tolkar. Dessutom finns det ett offentligt åtagande att förse behövande med teckenspråkstolkar. Mot bakgrund av vikten av att kunskaper bland tolkar är fullgoda måste Statskontoret betrakta det som ett problem att prov inte är förenligt med folkbildningen.

Slutsatser

Eftersom TÖI hittills har verkat på folkbildningens villkor har det inte upplevts som ett problem för folkbildningen att TÖI är knutet till en statlig myndighet. Folkbildningen har upparbetat en stor kompetens i att anordna de av TÖI finansierade utbildningarna. En betänklighet med tanke på yrkenas karaktär är att krav på resultat inte är förenligt med folkbildningen.

Inget uppdrag inom teckenspråksutbildning

Enligt TÖI:s förordning ska institutet fördela medel till folkhögskolor och studieförbund för kontakttolk-, teckenspråkstolk- och teckenspråkslärarutbildning. Däremot säger förordningen ingenting om dövblindtolk-, vuxendövtolk- eller teckenspråksutbildning. Om man vill sträcka förordningstexten långt kan möjligen dövblindtolk- och vuxendövtolkutbildning gå under rubriken teckenspråkstolkutbildning, trots att det krävs flera andra metoder för att tolka till dövblinda och vuxendöva. Däremot finns det inget förordningsmässigt stöd för TÖI att fördela medel till teckenspråksutbildningar.

Enligt Stockholms universitets regleringsbrev för år 2002 disponerar universitetet 34,6 miljoner kronor för bidrag till tolkutbildning samt teckenspråkslärarutbildning under anslaget Bidrag till vissa handikappåtgärder inom folkbildningen. Inte heller regleringsbrevet ger således något utrymme för att fördela medel till teckenspråksutbildningarna. Regleringsbrevet tillåter att 0,5 miljoner kronor används för rekryteringsfrämjande åtgärder till vilket teckenspråksutbildningarna möjligen skulle kunna räknas. Den årliga medelsfördelningen till teckenspråksutbildningen är dock mångdubbelt större än så.

Statskontoret ser nytta med folkbildningens teckenspråksutbildningar och anser att medel till dessa utbildningar fortsättningsvis bör kunna utgå. Det måste dock ges stöd i förordning och regleringsbrev. En följd skulle annars kunna bli att en styrelseledamot med framgång skulle kunna driva att medel till teckenspråksutbildningarna inte längre skulle utgå med hänvisning till förordning och regleringsbrev. De andra styrelseledamöterna skulle i en sådan situation svårligen kunna driva en motsatt linje. Även revisionen skulle kunna ha invändningar.

Samlad redovisning saknas

I TÖI:s underlag till Stockholms universitets årsredovisning redovisas TÖI:s kostnader för deras folkbildningsverksamhet tillsammans med uppgifter över antalet utbildade. Eftersom detta är ett statsbidrag för merkostnader och

utbildningsanordnarna erhåller finansiering från andra håll ger det inte uppgifter om kostnaden för att utbilda en elev såsom redovisningen av TÖI:s högskoleanslag ger uppgift om.

Statskontoret har vid besök på skolorna inte haft framgång i att få uppgifter om hur stor del statsbidraget från TÖI utgör av de totala kostnaderna för att utbilda en elev.

5.5 Övriga uppgifter – anslagspost saknas

Problemet avseende TÖI:s uppgift att initiera och samordna lexikaliskt och terminologiskt arbete, främja forsknings- och utvecklingsarbete, informera och bedriva kompetensutveckling samt vara nordiskt kontaktorgan är att det inte finns någon anslagspost för verksamheterna i Stockholms universitets regleringsbrev.

6 Lösningar

Oklarheterna kring ansvar och befogenheter bör undanröjas. Statskontoret kan se tre alternativ som står till buds. TÖI:s styrelse kan ensam ges ansvar för verksamheten. Stockholms universitets styrelse kan ensam ges ansvar för verksamheten. Slutligen kan ansvar för de olika verksamheterna delas upp mellan organisationerna. De sistnämnda alternativet inrymmer även möjligheten att ge någon annan organisation ansvaret för någon specifik del av verksamheten.

6.1 Ansvarig myndighet

Alternativ 1: TÖI ensamt ansvarig

I detta alternativ skulle den nuvarande del av Stockholms universitets anslag för grundläggande högskoleutbildning som är reserverat för TÖI ges i ett särskilt anslag direkt till TÖI tillsammans med ett utbildningsuppdrag. Stockholms universitets anslagsposter som gäller folkbildningen skulle också gå direkt till TÖI. Därutöver skulle TÖI ansvara för uppgifter som att stimulera lexikaliskt och terminologiskt arbete och bedriva informations- och främjandearbete. TÖI upprättar i detta alternativ årsredovisning till regeringen. Samtliga TÖI:s verksamheter är med denna lösning helt fristående från Stockholms universitet. Utöver att vara en medelsfördelande, utvärderande, informerande och främjande myndighet med tillsynsansvar skulle TÖI göras till en högskola med behov att hos Högskoleverket söka rätt att utfärda examina.

Alternativ 2: Stockholms universitet ensamt ansvarig

Det nuvarande förhållandet att universitetet ges ett utbildningsuppdrag och en anslagspost för grundläggande högskoleutbildning inom tolkning och översättning samt anslag för verksamhet gentemot folkbildningen skulle bestå. Förordningen om Tolk- och översättarinstitutet skulle avskaffas så att det tydliggjordes att Stockholms universitets styrelse är ensamt ansvarig för verksamheterna.

Om TÖI:s förordning avskaffas blir ämnena tolkning och översättning vid Stockholms universitet jämställda med andra ämnen vid universitetet. Universitetets styrelse beslutar entydigt vilken fakultetsnämnd eller annat organ som inom universitetet görs ansvariga för utbildningen. Utbildningsuppdraget och den särskilda anslagsposten kan kvarstå. Universitetets styrelse eller delegerat organ beslutar om fördelningen av medlen till folkbildningen och ansvarar för utvärdering och tillsyn av detsamma. Dessutom ges

universitetet i uppdrag genom regleringsbrev eller förordning att ansvara för de uppgifter som inte omfattar utbildning och som nu anges i TÖI:s förordning, dvs. lexikaliskt arbete m.m.

Alternativ 3: Delat ansvar

Om varken Stockholms universitet eller TÖI som fristående myndighet är lämpligt att axla det fulla ansvaret för verksamheterna kan ansvarsområdena delas upp mellan organisationerna. I respektive organisations styrningsdokument preciseras ansvaret och hur det ska följas upp.

6.2 Överväganden

Verksamhet för verksamhet analyserar vi i det följande vilken organisation som bör ha ansvaret.

Högskoleutbildning

Självständighet för TÖI skulle innebära att institutet vore tvunget att ansöka om egna examensrätter hos Högskoleverket. Verkets prövning innebär en kvalitetsgranskning där kriterier som ämnesbredd, övergångsmöjligheter till forskarutbildning och forskningsaktiviteter är viktiga beståndsdelar.

De företrädare för språkinstitutioner vid Stockholms universitet som Statskontoret har samtalat med har betonat värdet av TÖI som ett resurscentrum för tolk- och översättarfrågor inom grundutbildning och forskning. Stora delar av TÖI:s utbildningar är förlagda till institutioner vid universitetet.

TÖI skulle bli en mycket liten högskola. Inom ämnena tolkning och översättning framstår det som särskilt viktigt att kontaktytor finns gentemot andra ämnen, främst språk.

Alternativet med TÖI som ett fristående lärosäte är därför inte lämpligt. Som tänkbar lösning kvarstår då endast att Stockholms universitet ensam ges fullt ansvar, fulla befogenheter och full redovisningsskyldighet för högskoleutbildning inom ämnena tolkning och översättning vid universitetet.

Enligt högskolelagen 2 kap. 5a § ges sedan en fakultetsnämnd eller annat av styrelsen särskilt inrättat organ inom universitetet ansvaret för grundutbildningen.

Utöver att åtgärda problemet med oklar styrning skulle dessutom problemet med bristande studentrepresentation lösas genom studenters deltagande i beslutande församlingar så som högskoleförordningen föreskriver.

Forskning

Enligt högskolelagen ska ett samband mellan forskning och utbildning finnas. Därför är det naturligt att ett ansvar för forskning medföljer ansvaret för att bedriva högskoleutbildning inom tolkning och översättning. Som konsekvens av att vi förordar att Stockholms universitet ges ansvar för högskoleutbildning inom tolkning och översättning är universitetet den organisation som bör ansvara för att bedriva forskning inom området.

Folkbildning

En viktig aspekt i bedömningen om TÖI som fristående myndighet eller Stockholms universitet ska ansvara för uppgifterna som rör folkbildningen är styrelsernas uppdrag. TÖI:s styrelse tillsätts med hänsyn till att folkbildningsverksamheten är en central uppgift. Universitetets styrelse tillsätts utifrån huvuduppgifterna högskoleutbildning, forskning och samverkan med det omgivande samhället. Därför ligger det närmast till hands att TÖI:s styrelse är ensamt ansvarig för och ensamt redovisningsskyldig för verksamheten som rör folkbildningen.

Möjligheten finns att ge uppgifterna som rör folkbildningen som ett uppdrag till Stockholms universitet med universitetets styrelse som ensamt fullt ansvarig, med fulla beslutsbefogenheter och återrapporteringsskyldighet. Nackdelen som kan befaras med den lösningen är att detta inte är någon naturlig uppgift för ett universitet och att förankringen i folkbildningen går förlorad genom att en styrelse utan folkbildningsrepresentation fördelar medel och utövar tillsyn. Inte heller finns det anledning att tro att universitet generellt besitter speciell kompetens som skulle göra dem lämpliga för denna uppgift.

Någon annan organisation ansvarig

Om någon annan idag befintlig organisation skulle ges uppdraget av regeringen att fördela medel till och utöva kontroll över tolkutbildningar på folkhögskolor och studieförbund ligger Folkbildningsrådet närmast till hands. Rådet fördelar idag det generella statsbidraget till folkhögskolor och studieförbund och utvärderar den utbildningen.

En viktig fördel med Folkbildningsrådet som medelsfördelare är att rådet har djupast tänkbara förankring inom folkbildningen som utbildningsform.

Nackdelen är att rådet inte har någon naturlig kompetens inom tecken-
språks- och tolkutbildning. Det senare är en farhåga som har tagits upp i de
samtal som vi har haft med utbildningsanordnare inom folkbildningen.
Dessutom har staten ett viktigt åtagande i att förse behövande med tolkar
samt att se till att det finns tillräckligt med utbildade inom detta område.
Ansvaret för en sådan uppgift är inte lämplig att läggas på en privaträttslig
organisation. Rådets motvilja mot specialdestinerade bidrag talar inte heller
för denna lösning.

Slutsats

Enligt Statskontorets mening är TÖI:s styrelse i en fristående myndighet
mest lämpad att ta ansvar för och besluta om fördelning av medel m.m. till
folkbildningen.

Med den lösningen skulle TÖI i ett eget regleringsbrev som en fristående
myndighet ges uppgifter om folkbildningen. Finansiering skulle anvisas och
myndigheten skulle göras redovisningsskyldig. En invändning som kan
göras mot en sådan lösning är att TÖI:s verksamhet som rör folkbildning då
skulle förlora koppling till språkinstitutionerna vid Stockholms universitet.
Många av de företrädare för folkbildningen som Statskontoret har varit i
kontakt med har dock uppgivit att de, bortsett från att det ger utbildningarna
status, inte har haft fördel av att TÖI är beläget inom ett universitetet.

Det kan ifrågasättas om en myndighet med uppgiften att fördela statsbidrag
också är den som ska utvärdera samma verksamhet och utöva tillsyn.
Dilemmat står mellan det negativa i att den som utvärderar och utövar
tillsyn har för nära koppling till verksamheten och det positiva i att densam-
me har god kännedom om verksamheten. TÖI:s utvärdering och tillsyn har
hittills varit av informell och utvecklande karaktär. Statskontoret bedömer
att de olika uppgifterna i detta fallet inte är oförenliga.

De utvecklingsbidrag som TÖI fördelar för att främja dessa utbildningar bör
kunna finansieras inom ramen för de anslagsposter som finns för bidrag till
folkbildningen.

Renodlingen av ansvaret som ovanstående förslag skulle innebära kan också
beskrivas som att TÖI:s förordning avskaffas, men att en ny förordning om
en ny myndighet skapas.

Nationellt centrum

Med denna rubrik avser vi uppgifterna att ur ett nationellt perspektiv bedriva
pedagogiskt och metodologiskt utvecklingsarbete av tolk- och översättarut-
bildningar på högskolenivå, främja forskning och utvecklingsarbete, initiera

och samordna lexikaliskt och terminologiskt arbete, verka för information och kompetensutveckling samt vara kontaktorgan i internationellt samarbete kring tolk- och översättarfrågor.

Ovanstående uppgifter bör skötas av en organisation som själv bedriver högskoleutbildning och forskning inom tolkning och översättning, besitter lexikografisk och terminologisk kompetens samt har bred kunskap om verksamhetsområdet tolkning och översättning.

Stockholms universitet har etablerat sig som en centralpunkt i utbildning och forskning kring tolkning och översättning. Under förutsättning att Stockholms universitet även framöver ska ha ett särskilt åtagande att utbilda tolkar och översättare bör därför universitetet också ha uppdraget att vara ett nationellt centrum för högskoleutbildning inom tolkning och översättning, vilket kan innefatta att ge stöd och information till andra utbildningsanordnare, främja forskning, lexikaliskt och terminologiskt arbete samt information, kompetensutveckling och rollen som kontaktorgan.

En förordning bör skrivas för ovanstående uppdrag och en särskild anslagspost bör utgå. Denna anslagspost kan ligga under anslag 25:73 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor m.m.

Någon annan organisation ansvarig

Kommittén för svenska språket har i sitt betänkande⁹ utarbetat ett förslag till handlingsprogram för svenska språket. De föreslår inrättandet av myndigheten Sveriges Språkråd. Myndigheten föreslås bland annat ha terminologi-verksamhet som ett särskilt verksamhetsområde.

Väljer regeringen att skapa en sådan myndighet bör det närmare analyseras om någon del av de uppgifter som idag bedrivs vid TÖI, exempelvis det terminologiska arbetet, bör övertas av den nya myndigheten.

Slutsatser – dela upp verksamheten

Vid en genomgång av varje verksamhet för sig kommer Statskontoret fram till följande:

- Stockholms universitet görs entydigt övergripande ansvariga för högskoleutbildning och forskning inom tolkning och översättning vid Stockholms universitet.

⁹ Mål i mun SOU 2002:27

- Fördelning av medel till folkbildningen inkluderande uppföljning, utvärdering, tillsyn och utveckling görs till ett ansvar för en självständig myndighet som bygger på den kompetens som finns inom TÖI:s styrelse och den del av TÖI som arbetar gentemot folkbildningen.
- Uppgiften att utgöra ett nationellt centrum för vissa frågor inom tolkning och översättning ges som ett uppdrag till Stockholms universitet. Detta kan innefatta att bedriva pedagogiskt och metodologiskt utvecklingsarbete av tolk- och översättarutbildningar på högskolenivå, främja forskning och utvecklingsarbete, initiera och samordna lexikaliskt och terminologiskt arbete, verka för information och kompetensutveckling samt vara kontaktorgan i internationellt samarbete kring tolk- och översättarfrågor.

Behov av förordningsreglerad underlydande styrelse vid Stockholms universitet?

Enligt högskolelagen (1992:1434) 2 kap. 5a § ska det vid varje universitet finnas minst en fakultetsnämnd som ansvarar för forskning, forskarutbildning och även grundutbildning om inte universitetsstyrelsen utser särskilt organ för detta. Det är universitetet som beslutar om vilka fakultetsnämnder som ska finnas och vilket ansvarsområde de ska ha, vilket skapar en ansvarskedja från universitetsstyrelse till fakultetsnämnd.

Frågan är om Statskontorets förslag att skapa klara ansvarsförhållanden genom att tilldela universitets styrelse det entydiga ansvaret för högskoleutbildning inom tolkning och översättning motiverar ytterligare underlydande organ till universitets styrelse. Sådana kan utformas på två sätt.

En väg att åstadkomma detta är att i förordning ange att det ska finnas en särskild styrelse för tolk- och översättarutbildning vid Stockholms universitet som regeringen utser utan att ange styrelsens beslutsbefogenheter. Det ankommer istället på universitetets styrelse att tilldela denna styrelse de beslutsbefogenheter som universitetet anser lämpliga. Universitetet kan välja att endast ge den status som ett råd eller att göra den till ett viktigt beslutsorgan.

En annan väg att åstadkomma detta är att regeringen ger den underlydande styrelsen vissa beslutsbefogenheter men att det skrivs in i förordningen att universitetsstyrelsen utser ledamöterna i styrelsen. Även en sådan styrelse har endast utrymme att agera inom de ramar som universitetsstyrelsen tilldelar den, eftersom universitetsstyrelsen kan välja att avsätta den underlydande styrelsen.

Fördelen med en underlydande styrelse särskilt för tolkning och översättning är att exempelvis företrädare för berörda brukar-, expert- och intres-

sentgrupper skulle kunna ingå. Tolkning och översättning är ämnen med en tydlig yrkesinriktning där personer med anknytning till den praktiska verksamheten skulle kunna vara viktiga i ett styrelsearbete.

En till universitetsstyrelsen underlydande styrelse som inte har några beslutsbefogenheter specificerade i förordning kan emellertid endast ges de befogenheter som universitetets styrelse tilldelar den. Om universitetets styrelse inte ser behovet av den ges den inga befogenheter. Om universitetets styrelse ser behovet av ett sådant organ har de möjlighet att inrätta ett sådant oavsett om det finns en särskild förordning för det. En förordning om en sådan underlydande styrelse skulle inte vara verkningsfull.

En underlydande styrelse som av regeringen har givits vissa beslutsbefogenheter är ett tydligare ingrepp i universitetets organisation än det förra fallet. Huruvida den statliga styrningen är starkare kan dock diskuteras eftersom universitetsstyrelsen utser ledamöterna. Ett missnöje från universitetets sida skulle kunna yttra sig i att ledamöterna i den underlydande styrelsen får avgå.

Det är en viktig princip att en myndighet bestämmer sin egen organisation. Statskontoret kan inte se att det i det här fallet finns tillräckligt starka skäl för att frånga denna princip.

Koppling mellan utbildningssystemen

En invändning kan resas mot Statskontorets förslag. Den direkta koppling som idag finns mellan högskoleutbildningen och folkhögskoleutbildningen försvinner, eftersom beslut om utbildningarna framgent skulle tas inom olika organisationer. Utvecklingsarbete som bedrivs inom den ena utbildningsformen kommer inte lika lätt kommer den andra tillgodo. Beslut om utbildningsplanering för att möta arbetsmarknadens behov av kontakttolkar tas vidare av olika organisationer.

Av två skäl bedömer vi att ovanstående invändning inte är tillräckligt stark för att väga upp antingen riskerna med att nuvarande styrningsproblem inte åtgärdas eller det betänkliga i att en universitetsstyrelse ensamt ges fullt ansvar för fördelning av medel till och tillsyn av utbildningarna inom folkbildningen.

För det första har många av de företrädare för folkbildningen som vi har varit i kontakt med uppgivit att de inte har haft fördel av att TÖI är beläget vid ett universitet. Några har nämnt som enda fördel att det ger utbildningarna status att de finansieras av ett universitet.

För det andra har kontakttolkutbildningarna inom TÖI:s högskoleutbildning under de senaste åren varit få (drygt femtio studenter under den senaste fem-

årsperioden jämfört med flera tusen inom folkbildningen), vilket innebär att det inte finns mycket arbetsmarknadsmässiga fördelar av att den kvantitativa planeringen av utbildningarna görs av samma organisation.

Det finns emellertid en möjlighet att behålla en koppling mellan högskoleutbildningen och folkbildningen även om olika myndigheter har ansvar för var sin utbildningsform. En myndighet behöver resurser för förvaltning, vilket normalt löses genom att myndigheten tilldelas ett förvaltningsanslag. I detta fall kan dock ett alternativ vara att Stockholms universitet ges ansvar för att förse den andra myndigheten med kansliresurser och föredragande för uppgiften att fördela statsbidrag, utvärdera och utöva tillsyn. Sannolikheten ökar därmed att de båda myndigheterna kan bedriva gemensamt utvecklingsarbete och att de båda utbildningsformerna kan ge varandra impulser.

Det kan invändas att en sådan lösning strider mot den grundtanke inom resultatstyrning som säger att myndigheternas verksamhet och ekonomi ska ses i ett sammanhang. Inom ramen för universitetets folkbildningsanslag ges det dock i dagsläget endast utrymme för förvaltningskostnader om 4 miljoner kronor. Statskontoret anser att det är för lite för en självständig myndighet med eget förvaltningsanslag. Vi anser därför att universitetet bör tillföras dessa resurser och ges i uppdrag att förse den nya myndigheten med kansliresurser och föredragande. Universitetet tilldelas en anslagspost för ändamålet för att minimera risken för konflikter om resurser mellan universitetet och nämnden.

Myndighetsform

Den nya myndighet som Statskontoret föreslår kommer i huvudsak att fatta beslut om fördelning av medel till folkbildningen. Nämndmyndighetsformen är lämplig för sådan verksamhet.

En nämndmyndighet är ett kollektivt beslutsorgan under regeringen med uppgifter enligt lag, förordning, avtal som staten slutit med annan part eller enligt särskilt regeringsbeslut. Regeringen utser inte någon chef i en nämndmyndighet. Nämndens ledamöter har ett kollektivt ansvar för myndighetens samtliga beslut. Beslut angående vissa frågor av mindre vikt kan nämnden delegera om inte instruktionen uttryckligen förbjuder det.

Den av Statskontoret föreslagna nämnden bör ges en sammansättning som säkrar förankringen i folkbildningen. Liksom i nuvarande TÖI:s styrelse bör det ingå ledamöter från statliga myndigheter, vars verksamhet är kopplad till tolkverksamhet såsom Integrationsverket och Kammarkollegiet. Sammantaget bör konstruktionen skapa en avvägning mellan organisationslivets frihet och statlig styrning.

Eftersom nämnden kommer att ansvara för beslut rörande statsbidragen till folkbildningen bör den även lämna årsredovisning och budgetunderlag avseende dessa anslag. Former för hur nämnden kan yttra sig om storleken på universitets anslag för nämndens förvaltning får utvecklas.

Nämndens personal kommer att vara anställd av Stockholms universitet. Nämnden bör dock kunna utse kanslichefen i samråd med universitetet.

6.3 Styrning av folkbildningen

Undanträngning av icke-styrd folkbildning

Som har beskrivits i det probleminventerande avsnittet bryter TÖI:s verksamhet inom folkbildningen mot principen om frihet från extern styrning av folkbildningen. Statskontoret har fått erfara att nuvarande finansierings-system av vissa inom folkbildningen uppfattas som ett problem.

Genom att endast merkostnaderna för utbildningarna inom folkbildningen finansieras av TÖI måste anordnarna delfinansiera utbildningarna med medel från Folkbildningsrådet och huvudmännen. Det kan uppfattas som att TÖI-utbildningarna tränger ut icke statligt styrd folkbildning.

En lösning på problemet skulle kunna vara att statens anslag för tolk- och teckenspråksläro-utbildning helfinansierar utbildningarna.

Denna lösning har dock två allvarliga nackdelar. För det första innebär det en ökad kostnad för staten att gå från att vara delfinansiär till att vara helfinansiär. Den delen av den övriga finansieringen som idag finansieras av det generella statsbidraget till folkbildningen skulle kunna kompenseras genom att staten marginellt minskar det generella anslaget till folkbildningen. Den del som finansieras av varje folkhögskolas eller studieförbunds huvudman blir däremot svårare att kompensera för. Statskontoret har fått erfara att det finns en svårighet i att utreda hur stor del som varje finansiär står för.

För det andra skulle det skapa en oklarhet om studenternas rätt till studiemedel. Denna finansieringsform skulle kunna betraktas som uppdragsutbildning. Vid uppdragsutbildning är studenter inte berättigade till studiemedel. Staten skulle kunna bli tvungen att dra på sig kostnaden för stipendier till de studerande för de längre utbildningarna inom teckenspråksområdet. Inom givna ekonomiska ramar skulle färre studenter utbildas. Med tanke på den brist på tolkar som råder vore det olyckligt.

Statskontoret avfärdar av ovan nämnda skäl en lösning som innebär att staten finansierar utbildningarna inom folkbildningen fullt ut.

Kunskapskontroll och kostnadsredovisning

Statskontoret har konstaterat att det i detta sammanhanget är ett problem att prov och resultatkrav inte är förenligt med folkbildningen. Utredningsarbetet har även visat att det är svårt att få uppgifter om de samlade kostnaderna för utbildningarna

En lösning för att åtgärda problemet med frånvaron av prov och otydlig kostnadsredovisning är att staten tar över ansvaret som utbildningsanordnare för de teckenspråks-, tolk-, och teckenspråkslärarutbildningarna som nu finns inom folkbildningen. En ny infrastruktur för utbildningarna skulle behöva byggas upp. Statskontoret har inte i denna utredning kunnat analysera vilka konsekvenser en så omfattande förändring skulle kunna få.

Statskontoret förordar i stället att tydligare former för slutomdömen av elevernas kunskaper utarbetas inom folkbildningen. Dessutom förordar vi att en tydligare kostnadsredovisning utvecklas där den totala utbildningskostnaden är avläsbar. Den föreslagna myndigheten för tolkutbildning bör kunna fylla en viktig funktion i detta utvecklingsarbete.

Teckenspråks-, dövblindtolk- och vuxendövtolkutbildning

Det måste klargöras i förordning och regleringsbrev att anslaget för bidrag till teckentolkutbildning och teckenspråkslärarutbildning även omfattar teckenspråksutbildning, dövblindtolkutbildning och vuxendövtolkutbildning.

7 Förslag

Statskontoret föreslår att förordningen om Tolk- och översättarinstitutet avskaffas.

Vidare föreslås att Stockholms universitets styrelse ges ensamt övergripande ansvar för den högskoleutbildning och forskning som bedrivs inom universitetet inom tolkning och översättning.

En nämndmyndighet inrättas som ges ansvar för statsbidragsfördelning, uppföljning, utvärdering och tillsyn av tolk-, teckenspråks- och teckenspråkslärarutbildningar inom folkbildningen. I bilaga 3 finns Statskontorets förslag till förordning med instruktion för nämnden. Statskontoret föreslår namnet Tolkutbildningsnämnden.

Nämndens ledamöter utses av regeringen. Lämpliga som ledamöter är dels personer verksamma inom folkbildningen, dels personer inom statliga myndigheter med verksamhet som rör tolkområdet.

Med tanke på den begränsade storlek som nämndens förvaltning skulle få ges Stockholms universitet i uppdrag att förse myndigheten med kansliresurser och föredragande. Universitetet tilldelas en särskild anslagspost för detta. Anslaget 25:73 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor m.m. är lämpligt för att inrymma en sådan anslagspost. Nuvarande poster för förvaltningskostnader inom universitetets folkbildningsverksamhet kan föras till en sådan anslagspost.

Universitetet ges ansvar för att vara ett nationellt centrum för vissa frågor som rör tolkning och översättning. För detta ändamål disponerar universitetet en särskild anslagspost. Även i detta fallet är anslaget 25:73 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor m.m. lämpligt för en sådan anslagspost. För att statens utgifter som en följd av detta inte ska öka får Stockholms universitets nuvarande anslagspost för grundutbildning vid TÖI minskas.

Statskontoret anser att tydligare former för slutomdömen av elevernas kunskaper behöver utarbetas för de utbildningar inom folkbildningen som erhåller särskilt statsbidrag från de anslag som i nuläget disponeras av Stockholms universitet. En tydligare kostnadsredovisning behöver utvecklas för dessa utbildningar inom folkbildningen. Dessutom behöver förordning och regleringsbrev tillåta att anslaget för bidrag till teckentolkutbildning och teckenspråkslärarutbildning även omfattar teckenspråksutbildning, dövblindtolkutbildning och vuxendövtolkutbildning.

8 Förslagets konsekvenser

Enligt regeringsuppdraget ska Statskontoret analysera konsekvenser av sitt förslag för Stockholms universitet, folkbildningen och det nationella ansvaret för tolk- och översättarutbildning.

Statskontoret har efter att ha analyserat frågan om styrning av tolk- och översättarutbildningar kommit fram till att det saknas entydiga ansvarsförhållanden. Tre alternativa sätt att uppnå detta presenterades. Två av dem bedömdes som orealistiska. I denna konsekvensbeskrivning jämförs därför endast det på föregående sida sammanfattade förslaget om ny organisationsform med nuläget.

8.1 Konsekvenser för tolk- och översättarutbildningarna

Den viktigaste konsekvensen är att det skapas tydliga ansvarsförhållanden för tolk- och översättarutbildningens olika delar. Det eliminerar risken för konflikter mellan de ansvariga styrelserna. Dessutom ger det regeringen möjlighet att utkräva ansvar av ansvarig styrelse.

Kontakttolkutbildning bedrivs såväl inom folkbildningen som vid Stockholms universitet. Vårt förslag medför att den organisation som framöver är ansvarig för fördelningen av medel folkbildningen samt utveckling, utvärdering och tillsyn inte längre kommer att ges ansvar för högskoleutbildningen. Vid universitetet bedrivs dock utbildningen i liten omfattning. Genom att Stockholms universitet föreslås bli värmyndighet för den organisation som ska fördela medel till folkbildningen finns goda möjligheter till gemensamt utvecklingsarbete.

8.2 Konsekvenser för Stockholms universitet

Högskoleutbildningen och forskningen inom tolkning och översättning vid Stockholms universitet ges med Statskontorets förslag en effektivare styrning. Detsamma gäller uppgiften att utgöra ett nationellt centrum inom vissa frågor inom tolkning och översättning.

Att universitetet ges en anslagspost för de nationella uppgifterna på bekostnad av en minskning av anslagsposten för tolk- och översättarutbildningen kan ses som en hårdare statlig styrning av universitetets resurser. Det kan också ses som en precisering av vilken målsättning regeringen har med verksamheten.

Universitetets ansvar för statsbidragstilldelning, utvärdering och tillsyn gentemot folkbildningen försvinner. Det ersätts med ett åtagande att förse en myndighet som bedriver verksamhet gentemot folkbildningen med kansliresurser.

8.3 Konsekvenser för folkbildningen

Oklarheter om ansvarsförhållanden för TÖI:s folkbildningsverksamhet försvinner, vilket är en fördel för folkbildningen.

Medel till folkbildningen kommer framöver med Statskontorets förslag att fördelas av ett organ som har djupare förankring i folkbildningen än vad som är fallet idag. Detsamma gäller utvärdering och tillsyn av utbildningarna. Ledamöterna i nämnden kommer framöver att utses endast med tanke på vad som gynnar teckenspråks-, tolk- och teckenspråkslärarutbildningar inom folkbildningen.

8.4 Konsekvenser för det nationella ansvaret för tolk- och översättarutbildningar

Med Statskontorets förslag kommer det nationella ansvaret att bli tydligt utpekade. Dessutom kommer det att förknippas med en särskild anslagspost. Idag finns varken tydligt ansvar eller finansiering.

8.5 Konsekvenser för statens finanser

Förslagen är statsfinansiellt neutrala. En anslagspost till Stockholms universitet för att vara nationellt centrum inom tolkning och översättning får kompenseras genom att anslaget för grundutbildning inom tolkning och översättning minskas i motsvarande mån.

Den nya myndigheten för folkbildningsverksamheten tar över större delen av medlen i Stockholms universitets nuvarande anslagsposter inom 25:2 Bidrag till vissa handikappåtgärder inom folkbildningen och 25:3 Bidrag till kontakttolkutbildning. Resterande del av anslagsposterna tillfaller framöver Stockholm universitet för att förse den nya myndigheten med ett kansli.

Bilaga 1

REGERINGEN

Regeringsbeslut 39

2001-12-20

U2001/2524/UH

Utbildningsdepartementet

Till avd.....	U
Kontakt med.....	
Beslut.....	GA
Datum.....	29/12-2001
Sign.....	CA

Statskontoret
Box 2280
103 17 STOCKHOLM

STATSKONTORET
Registrator
Ink. 2001-12-27
Dnr. 2001/4875

Uppdrag till Statskontoret angående tolk- och översättarutbildning

1 bilaga

Regeringen uppdrar till Statskontoret att i enlighet med bifogad inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) upprättad promemoria utreda formerna för statens ansvar för tolk- och översättarutbildningen i Sverige och redovisa alternativa organisatoriska lösningar för Tolk- och översättarinstitutets ansvarsområden.

Uppdraget skall redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 april 2002.

På regeringens vägnar

Ingegerd Wärnersson

Karin Odencrants

Postadress
103 33 STOCKHOLM
Besöksadress
Drottninggatan 16

Telefonväxel
08-406 10 00
Telefax
08-723 11 92

E-post: registrator@education.ministry.se
X400: S=Registrator; O=Education; P=Ministry; A=SIL; C=SE
Telex
132 84 MINEduc S

REGERINGSKANSLIET

Utbildningsdepartementet

Universitets- och högskoleenheten

Promemoria

2001-12-05

Bilaga till
regeringsbeslut nr 39
2001-12-20

Uppdrag till Statskontoret angående tolk- och översättarutbildning

Bakgrund

Tolkutbildning bedrivs i Sverige dels som högskoleutbildning vid Tolk- och översättarinstitutet (TÖI) vid Stockholms universitet, dels vid folkhögskolor och studieförbund. Översättarutbildning ges vid TÖI samt vid vissa andra universitet. TÖI har ett övergripande ansvar för tolk- och översättarutbildningen inom landet.

TÖI är en inrättning för särskilda uppgifter enligt 3 kap. 8 § högskoleförordningen (1993:100) och med egen förordning (1993:920). Regeringen utser dess styrelse.

TÖI:s främsta uppgift är att anordna tolkutbildning och översättarutbildning omfattande grundläggande högskoleutbildning samt fort- och vidareutbildning.

Institutet har också till uppgift att

- fördela statsbidrag till kontakttolkutbildning mellan studieförbund och folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningen,
- fördela statsbidrag till teckenspråktolkutbildning och teckenspråklärover utbildning mellan folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningen,
- svara för pedagogiskt och metodiskt utvecklingsarbete av tolkutbildning och översättarutbildning,
- initiera och samordna lexikaliskt arbete i fråga om de för tolk- och översättarutbildning aktuella främmande språken samt vara engagerat i terminologiskt arbete med invandrarspråk,

- främja forskning och utvecklingsarbete i fråga om tolkning och översättning,
- inom sitt verksamhetsområde verka för information och kompetensutveckling,
- fungera som kontaktorgan i nordiskt samarbete kring tolk- och översättarfrågor.

För utbildning som anordnas inom TÖI gäller bestämmelserna i högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100) om grundutbildning. Beslut om organisation, innehåll och dimensionering av TÖI:s utbildning fattas emellertid av institutets styrelse, och inte av en fakultetsnämnd (eller särskilt organ) som enligt 2 kap. 5a § högskolelagen ansvarar för bl.a. grundutbildningen.

För de tolkutbildningar som anordnas av TÖI inom folkbildningen gäller också förordningen (1991:976) om statsbidrag till kontakt-tolkutbildningen och förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen.

Eftersom utbildningen vid TÖI inte faller inom en fakultetsnämnds ansvarsområde intar den en särställning inom Stockholms universitet. Detta för med sig att Stockholms universitet har begränsade möjligheter att styra den tolk- och översättarutbildning som man enligt regleringsbrev har i uppdrag att anordna. Universitetet har dessutom en strävan att integrera TÖI:s utbildningar med universitetets övriga utbildningar i språk och att stärka forskningsanknytningen av högskoleutbildningarna vid TÖI.

TÖI har en unik position inom högskolan genom att de dels fördelar statsbidrag till folkbildningen, dels verkar som ett nationellt centrum inom ett sektorsområde. Sedan TÖI inrättades har högskolan reformerats. Huruvida den nuvarande organisatoriska lösningen för tolk- och översättarutbildning är den lämpligaste med hänsyn till målen för såväl folkbildningen som tolk- och översättarverksamheten är inte klarlagt.

Det ovanstående aktualiserar frågor om vilken utformning statens åtagande kring tolk- och översättarutbildningar skall ges samt om det finns alternativa sätt att organisera de verksamheter som i dag bedrivs inom TÖI.

Uppdrag

Regeringen uppdrar åt Statskontoret att analysera statens ansvar för tolk- och översättarutbildning samt att föreslå den organisatoriska formen för ett sådant ansvar.

Statskontoret skall därvid redovisa alternativa organisatoriska lösningar för TÖI:s uppgifter.

En analys skall göras av vilka konsekvenser de olika lösningarna har för Stockholms universitet, folkbildningen och det nationella ansvaret för tolk- och översättarutbildning. De statsfinansiella konsekvenserna av de olika lösningarna skall beskrivas.

Statskontoret skall lämna förslag till vilken organisationsform som bäst kan tillgodose syftet med de statliga insatserna på området.

Statskontoret skall vidare lämna förslag på författningsändringar som föranleds av uppdraget.

Statskontoret skall beakta det arbete som bedrivs inom Kommittén för svenska språket och inom Regeringskansliet som bl.a. syftar till att stärka svenska språket inom EU. Vidare bör beaktas den kommande översynen av teckenspråkets ställning som bl.a. kan komma att behandla frågan om laglig rätt till tolk.

Utgångspunkt för uppdraget skall vara att inga väsentliga uppgifter skall gå förlorade i samband med en omorganisation. Uppdraget skall genomföras i samverkan med Stockholms universitet, TÖI, Folkbildningsrådet, Socialstyrelsen, Specialskolemyndigheten, Specialpedagogiska institutet samt berörda intresseorganisationer. Utredningens förslag skall kunna genomföras inom oförändrade kostnadsramar.

Uppdraget skall redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 april 2002.

Rixlex

SVERIGES
RIKSDAG

OM SÖK E-POST ORDBOK

▲ Hem ▲ Sök i Rixlex

Post 1 av 1 i SFST

[Länk till register](#)

Observera att det kan förekomma fel i författningstexterna. Bilagor till författningarna saknas. Kontrollera därför alltid texten mot den tryckta versionen.

SFS nr: 1993:920

Departement/
myndighet: Utbildningsdepartementet

Rubrik: Förordning (1993:920) om
Tolk- och översättarinstitutet

Utfärdad: 1993-06-17

Ändring införd: t.o.m. SFS 1998:1005

Inledande föreskrifter

1 § Vid Stockholms universitet finns det ett tolk- och översättarinstitut. Institutet är en sådan inrättning för särskilda uppgifter som avses i 3 kap. 8 § högskoleförordningen (1993:100). Förordning (1998:1005).

Uppgifter

2 § Institutet har som främsta uppgift att anordna tolkutbildning och översättarutbildning. Sådan utbildning omfattar såväl grundläggande högskoleutbildning som fortbildning och vidareutbildning.

Institutet har också följande uppgifter:

1. att fördela statsbidrag till kontakttolkutbildning mellan studieförbund och folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningen,
2. att fördela statsbidrag till teckenspråktolkutbildning och teckenspråklärover utbildning mellan folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningen,
3. att svara för pedagogiskt och metodiskt utvecklingsarbete av tolkutbildning och översättarutbildning,
4. att initiera och samordna lexikaliskt arbete i fråga om de för tolk- och översättarutbildning aktuella främmande språken samt vara engagerat i terminologiskt arbete med invandrarspråk,
5. att främja forskning och utvecklingsarbete i fråga om tolkning och översättning,
6. att inom sitt verksamhetsområde verka för information och kompetensutveckling,
7. att fungera som kontaktorgan i nordiskt samarbete kring tolk-

http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?%24%7BHTML%7D=SFST_LST&%24%7BBOO... 2002-04-24

och översättarfrågor.

Organisation

3 § Institutet leds av en styrelse. Under styrelsen leds institutets verksamhet av en föreståndare.

Styrelsen

4 § Institutets styrelse består av högst 13 ledamöter.

Ledamöterna i styrelsen utses av regeringen för en tid av tre år. Regeringen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande för samma tid.

5 § Styrelsen skall

1. främja institutets verksamhet och därvid beakta samhällets och yrkeslivets krav och forskningens utveckling,
2. besluta om riktlinjer för organisation av institutets arbete samt för disposition av dess resurser,
3. besluta om innehåll och organisation av den utbildning som institutet ger samt inom givna resurser besluta om dimensionering av utbildningen,
4. informera om utbildningen, anta och registrera studenter samt utfärda bevis över genomgången utbildning,
5. fördela statsbidrag till kontakttolkutbildning mellan studieförbund och folkhögskolor enligt förordningen (1991:976) om statsbidrag till kontakttolkutbildning och fastställa de ytterligare föreskrifter som behövs för tillämpning av förordningen,
6. fördela statsbidrag till teckenspråktolkutbildning och teckenspråkläroverutbildning mellan folkhögskolor,
7. ge styrelsen för universitetet underlag för anslagsframställning och budget samt lämna verksamhetsberättelse till styrelsen för universitetet,
8. ge styrelsen för universitetet särskilt underlag för anslagsframställning beträffande kontakttolkutbildning samt teckenspråktolk- och teckenspråkläroverutbildning,
9. lämna förslag om inrättande av tjänster vid institutet,
10. yttra sig om tillsättning av andra tjänster vid institutet än föreståndartjänsten.

6 § Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden, när ärendena kräver det, dock minst två gånger om året.

7 § Styrelsen är beslutförför när ordföranden och minst hälften av de andra ledamöterna är närvarande.

Överlämnande av beslutanderätt

8 § Styrelsen får överlämna till en eller flera ledamöter eller föreståndaren att avgöra ärenden som inte behöver prövas av styrelsen.

Tjänst som föreståndare vid institutet

http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?%24%7BHTML%7D=SFST_LST&%24%7B... 2002-04-24

9 § Tjänsten som föreståndare tillsätts av styrelsen för universitetet efter anmälan av ordföranden i institutets styrelse. För behörighet till tjänst som föreståndare vid institutet krävs att den sökande har avlagt doktorsexamen eller har motsvarande vetenskapliga kompetens eller har annan likvärdig kompetens inom institutets verksamhetsområde. I övrigt skall gälla att den sökande har de pedagogiska och andra kvalifikationer som behövs för att fullgöra de med tjänsten förenade uppgifterna.

Utbildning

10 § För utbildning vid institutet gäller bestämmelserna i högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100) om grundutbildning.

11 § Vid antagning till utbildning vid institutet får styrelsen, om det finns särskilda skäl, medge vissa sökande befrielse från ett eller flera behörighetsvillkor.

Urvalet bland behöriga sökande görs på grundval av antagningsprov enligt vad styrelsen närmare bestämmer.

12 § Som betyg används något av uttrycken underkänd, godkänd eller väl godkänd, om inte styrelsen föreskriver ett annat betygssystem.

- - - - - slut på dokumentet - - - - -

[▲ Hem](#) [▲ Sök i Rixlex](#)

[Åter till sidans topp](#)

Förordningsförslag

Förordning med instruktion för Tolkutbildningsnämnden

Uppgifter

1 § Nämnden har till uppgift att

- fördela statsbidrag till kontakttolkutbildning mellan studieförbund och folkhögskolor enligt förordningen (1991:976) om statsbidrag till kontakttolkutbildning, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningarna,
- fastställa de ytterligare föreskrifter som behövs för tillämpningen av förordningen om statsbidrag till kontakttolkutbildning,
- fördela statsbidrag till teckenspråksutbildning, teckentolk/-dövblindtolkutbildning, vuxendövtolkutbildning och teckenspråkslärarutbildning mellan folkhögskolor, utöva tillsyn över sådan verksamhet och kontinuerligt följa upp och utvärdera utbildningarna,
- stödja pedagogiskt och metodologiskt utvecklingsarbete inom dessa utbildningar.

Sammansättning

2 § Nämnden består av en ordförande och högst x andra ledamöter.

Kansli

3 § Stockholms universitet svarar för ett kansli åt nämnden. Chefen för kansliet utses av nämnden i samråd med universitetet.

Verksförordningens tillämpning

4 § Följande föreskrifter i verksförordningen (1995:1322) skall tillämpas på nämnden:

18 § om myndighetens organisation,

26 § om ärendenas handläggning,

27 § om myndighetens föreskrifter,

29 § om inhämtande av uppgifter m.m.

30 § om ärendeförteckning

31 § om myndighetens beslut.

5 § Nämnden har det ansvar för verksamheten och de uppgifter som anges i 6 §, 7 §, och 9 § verksförordningen (1995:1322).

Ärendenas handläggning

6 § Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden när ärendena kräver det.

7 § Nämnden är beslutför när ordföranden och minst hälften av de andra ledamöterna är närvarande.

8 § Ärendena avgörs efter föredragning.

Överlämnande av beslutsrätt

9 § Nämnden får överlämna till en eller flera ledamöter eller kanslichefen att avgöra ärenden som inte behöver prövas av nämnden.

Utseende av ledamöter

10 § Ordförande och övriga ledamöter utses av regeringen för en bestämd tid.

Aktuella utredningar inom tolk- och översättarområdet

Allmänt

Betänkandet Mål i mun (SOU 2002:27) med förslag till handlingsprogram för svenska språket innehåller bl.a. förslag om att:

- det ska undersökas hur Sverige kan stödja utbildning av tolkar *från* svenska,
- teckenspråkets ställning ska klarläggas och att språket skall stärkas och utvecklas,
- en svensk resurs för terminologisk forskning ska byggas upp,
- det ska inrättas en ny myndighet, Sveriges språkråd, som bl.a. ska svara för rådgivning, information och upplysning samt terminologisk verksamhet.

Kontakttolkområdet

Regeringen har beslutat om direktiv till en utredare som ska undersöka behovet av tillsyn och kvalitetskontroll av tolkförmedlingarna. Utredaren ska, om det finns behov, ge förslag på hur denna tillsyn och kvalitetskontroll kan utformas. Utredaren ska överväga om auktorisation av tolkförmedlare bör införas och vilka krav som då ska ställas för auktorisation. Slutligen ska utredaren klarlägga om en branschorganisation kan utgöra lämpligt kontrollorgan eller om en myndighet bör få detta uppdrag. Utredaren ska redovisa sina förslag senast den 31 oktober 2002.

Teckenspråkstolkområdet

Kammarkollegiet fick den 30 november 2000 i uppdrag av regeringen att utreda formerna för auktorisation av tolkar i teckenspråk. Kollegiet redovisade uppdraget den 25 juni 2001. Kollegiet ansåg att den auktorisationsordning som finns för tolkar mellan svenska och främmande språk i princip kan användas för auktorisation av teckenspråkstolkare. För dövblindtolkar kan dock inte auktorisationsordningen användas utan frågan om auktorisation av dessa bör utredas vidare.

Riksrevisionsverket utreder för närvarande fördelningen av statsbidraget för teckentolkningen mellan landstingen.

Regeringen väntas inom kort att tillsätta en utredning om teckenspråkets ställning.

